

TORGHATTEN

Besøksstrategi 2025 > 2030

Besøksstrategi 2025 > 2030

- [1. Torghatten og besøksforvaltning.](#)
- [2. Mål.](#)
- [3. Kunnskapsgrunnlaget.](#)
- [4. Analyse av målene i lys av kunnskapen.](#)
- [5. Strategiske grep.](#)
- [6. Tiltaksplan.](#)
- [7. Kilder / Litteratur.](#)
- [8. Vedlegg.](#)

I minst 200 år har det vært friluftsliv, turisme, og arrangement ved Torghatten.

I 1848 beskrives utfarten på denne måten:

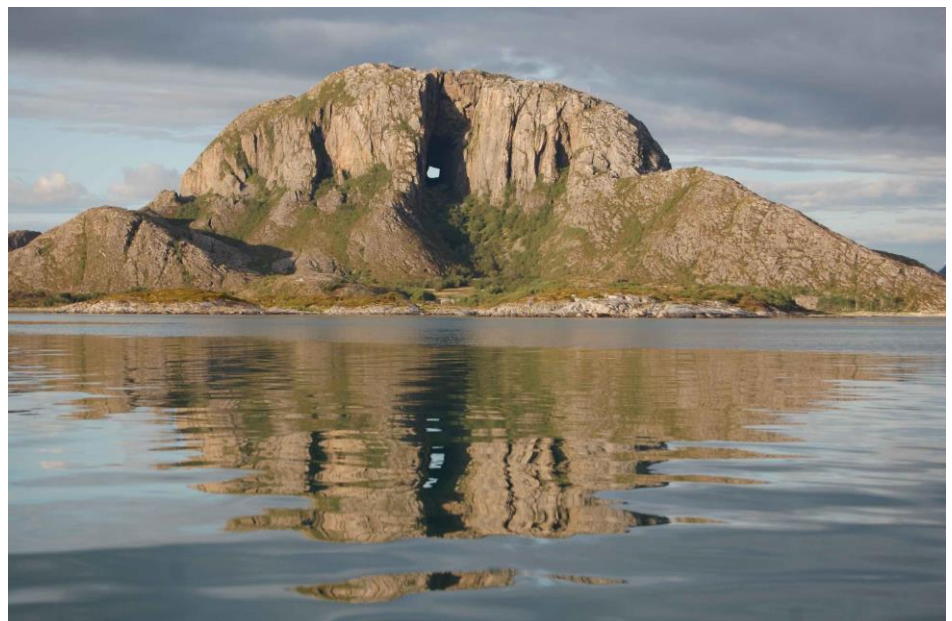
«Hvert Aars St.Hans-Nat besøges Torghatthullet af en Mængde, især unge, Mennesker, der ofte medbringe deres Violiner og andre musikalske Instrumenter, og naar der spilles inde i Hullet, høres fra alle Sider et meget behageligt Echo.

Om Sommeren ligger der Fartøier i den bekjendte Møhavn, og da er der mangfoldige, der besøge denne meget sjeldne Naturmærkværdighed. Forresten er samme ofte besøgt af forskjellige fornemme, saavel uden- og indenlandske Personer».

(John A. Nordhuus, «Beskrivelse over Brønøe hovedsogn», 1848).

«TORGHATTEN BESØKSSTRATEGI 2025 – 2030» er et verktøy for bærekraftig forvaltning av den unike, naturbaserte turattraksjonen, TORGHATTEN. Dette for å finne en balanse mellom det å skape gode opplevelser for de besøkende og for lokalsamfunnet; ta vare på natur- og kulturverdier; samt medvirke til lokal verdiskaping.

Foto: «Speil på vannet der – hvem er ?... ».

Vi er på rett sted, og på rett sti!

*«For å komme til Brønnøysund uten å bese Torghatten
ville være det samme som å komme til København uten å se Rundetårn
eller til Rom uten å se Paven.»*

Henrik Scharling (1836-1920), dansk teolog, 1865.

1. TORGHATTEN og besøksforvaltning

1.1. Tur- og Reisemål.

1.2. Besøksforvaltningen – hvorfor?

1.3. Forankring og prosess.

1.4. Rammeverk og føringer.

1.1. TUR- OG REISEMÅL

Torghatten er et av verdens mest spesielle fjell – et lokalt, regionalt og nasjonalt ikon. Det er fjellet med det store hullet, tvers igjennom. Fjellet har stor opplevels- og attraksjonsverdi, samt stor kunnskaps- og formidlingsverdi. Her kan vi virkelig oppleve og forstå naturens egen dramaturgi. Fantastisk er både den eventyrlige og den vitenskapelige beskrivelsen av hvordan dette naturens mesterstykke ble til. Begge beskrivelsene er like fantastiske som fjellet selv. Her natursagn av det ypperste – om hatten som ble truffet av ei pil. Torghatten er et symbol på tidligere klimaendringer – spesielt knyttet til istider, havnivå og landhevninger.

Torghatten er nå realisert som ett av 10 særskilte attraksjoner (ikon-punkter) i Nasjonale Turistveger. Dette i godt selskap med bl.a. Trollstigen, Vøringsfossen, og Gjende. Helgelandskysten (Kystriksveien – fv. 17) er den lengste strekningen blant våre 18 Nasjonale Turistveger. Her er nærheten til havet en viktig del av opplevelsen. Torghatten m/ strandflaten kom på 2. plass i konkurransen om å bli Norges nasjonale geologimonument (2010). Leka, vår nabo i sør, ble nr. 1.

Torghatten bidro sterkt til at Trollfjell Geopark ble UNECSO-godkjent i 2019, og regodkjent i 2023. Sagn om Torghatten og Lekamøya ga navn til Trollfjell geopark og friluftsråd. I rekken av hedersbetegnelser, ønsker nå Riksantikvaren også Torghatten med i «Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse», med fokus «steinaldersentrum og sagagård». Tilretteleggingen i Torghatten vant Landskapsarkitekturprisen 2024. Og Brønnøy kommunestyre ønsker at Torghatten skal bli med i det gode selskap, som en av 15 Nasjonale Turiststier.

Torghatten har mye å vise fram, her er mye å fortelle – om landet som steg opp av hav. Bare folk gir seg tid – tid til å se, lytte, lukte, smake og føle. Torghatten har gjennom tidene blitt besøkt og beundret av flere millioner. Mennesker blir her små – hullet er 167 m langt, 29-59 m høgt og 10-28 m breit. Det har et volum på 107 000 m³. Hullets bunn ligger 140–112–120 moh. Fjellets topp ligger på 258 moh.

Lokalisering TORGHATTEN: Ved Brønnøysund, sørvest i Brønnøy kommune, i Nordland.
Innbyggertall i Brønnøy: 7800 personer. **Areal i Brønnøy:** 1040 km² m/sjø ca. 2000 km².
Fredet areal: 17,5 % (350 km²) av land og sjøareal er nasjonalpark, landskapsvernområde ...
Befolknings tetthet: 8 innb. pr. km². **Bor i tettsted:** 72 %, herav 65 % i Brønnøysund.

Turtype: Dagstur - kort.

Type friluftsliv: mest fottur.

Turlengde: 3 km, eller mer.

Høydeforskjell: 130 meter.

Tidsbruk: 1 - 2 timer (mer eller mindre).

Vanskelighetsgrad: Moderat tur med stigning.

Underlag: Stein, heller, grus.

Merking: Ikke merking. Tydelig tursti og turvei.

Skilting: Skilting + 11 infotavler.

Annen info: QR-kodet til nettside.

Utstilling: I Servicebygget.

Universelt utformet: P-plass, Sørvisbygg og Kyststien, men ikke opp til Torghatthullet.

Høysesong: juni – juli – august. Ferdsel i Torghatthullet anbefales ikke i vinterhalvåret.

Bruksfrekvens friluftsliv / reiseliv: rundt 70.000 pr. år.

Aktiviteter: Fottur til Torghatthullet + topptur, strandtur, bading, padling, båttur, fiske, dykking, klatring, grotting, historisk vandring, sykling, arrangement, bespisning, camping og overnatting.

Status: Nasjonal og internasjonal severdighet. **Tilblivelse:** En geologisk og en sagnomsust.

Gruppe / Type: Naturfenomen m/ sagn.

Funksjon: Identitet, friluftsliv, turisme, folkehelse, og undervisning.

Planstatus: I kommuneplanens arealdel = kombinert grøntstruktur og turformål.

I reguleringsplan for Torghatten = friområde og friluftsområde, samt trafikkareal m.m.

Retten til grunn: Trafikkareal, servicebygg og deler av turiststien er offentlig ervervet via både frivillig avtale og via «Ekspropriasjonsskjønn – Torghatten», dom i Helgeland Tingrett 23.10.2024. Deler av turiststien (sørvest i hullet samt Hattlia) har bruksrettsavtale. Ellers er området i og rundt Torghatten, LNF-område, i privat eie.

Foto: «Tatt av vinden» - Torghatten Feriesenter (1990 – 2013) – tatt av ekstremværet «Hilde».

1.2. BESØKSFORVALTNINGEN – hvorfor?

Torghatten er Helgelands største naturlige severdighet – en attraksjon i minst 200 år. Men, dette har også vært et reiselivsmål som ikke har fått utnyttet sitt potensiale. Da Brønnøysundbrua kom i 1979 ble det også en milepel for utfarten til Torghatten. Med positiv etableringen av Torghatten Feriesenter (1990), var det også tid for et offentlig løft med asfaltering av vei, P-plass, grusing av sti, samt ei tretrapp i hullet. Grusen på stien, tok naturen etter hvert tilbake. Brønnøy kommune har brukt et mindre årlig beløp på drift, vedlikehold og kontroll.

Tilretteleggingen fra 1989 / 1990 ble etter hvert for dårlig i forhold økt besøk, og økte forventninger til standard. Etableringen av Torghatten som en av 10 særskilte attraksjoner i Nasjonale Turistveger ga en historisk mulighet til bedring av kapasitet, tilgjengelighet, og sikkerhet i 2021 > 2024. Et spleiselag mellom Nordland fylkeskommune (10 mill.kr.), Brønnøy kommune (7 mill.kr.), og Statens Vegvesen (resten) har gjort dette mulig. Dette for å gi stedet et kvalitetsløft i tråd med dets betydning for norsk reiseliv.

En naturlig oppfølging av standardheving og forventet økning i antall besøk, er det også behov for en videre plan. Herunder tiltak for drift, vedlikehold, og utvikling. Samtidig som vi sørger for at natur- og kulturverdier blir ivaretatt. Brønnøy kommune har i 2024 fått midler fra Miljødirektoratet, for flere besøkstellere samt utarbeidelse av denne planen. Miljødirektoratet har utarbeidet en veileder for «Besøksforvaltning i mye besøkte naturområder», herunder «Mal for besøksstrategi». Denne er også brukt her – med noe justert rekkefølge.

Besøksstrategien for Torghatten oppsummerer det eksisterende kunnskapsgrunnlaget, som viser de unike kvalitetene. Videre settes det mål for de ulike interessene og presenterer strategiske grep for å nå målene. Tiltaksdelen (del 6) kan revideres uavhengig av resten av besøksstrategien, ved behov. Med besøksstrategien på plass er det neste steg å søke om autorisasjon som Nasjonal Turiststi. Brønnøy kommune mener at Torghatten bør tilhøre det gode selskap – sammen med Fosseråsa, Preikestolen, Trolltunga, Besseggen, og Kjerag. Fem skal bli inntil 15 Nasjonale Turiststier. De skal være gode eksempler i et bærekraftig norsk reiseliv, og bidra til økt lokal verdiskapning.

1.3. FORANKRING og PROSESS

«Torghatten – besøksstrategi 2025-2030» er en naturlig fortsettelse av tidligere planer og prosesser. Spesielt etablering av «Torghatten som en av 10 særskilte attraksjoner i Nasjonale Turistveger» ga planer og tiltak, som «Geologi. Skredfarevurdering og forslag til sikring av Torghatten» (2019) og «Detaljregulering Torghatten ...» (2020) (Vedlegg)

Brønnøy kommunestyre, fattet dette vedtaket, 18.10.2023: «

1. *Brønnøy kommune ønsker at Torghatten skal være en av de Nasjonale Turiststiene, og er kjent med kriterier knyttet til dette.*
2. *Det iverksettes en søkeprosess, spesielt angående besøksforvaltning og informasjonstiltak, som i neste omgang skal føre til en autorisasjon. Dette arbeidet gjøres i samarbeid med bl.a. reiselivsnæringa og geoparken.»*

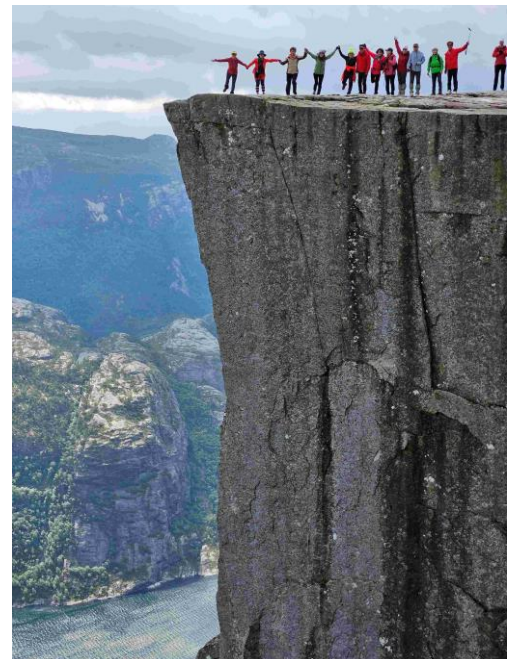
Det ble deretter oversendt en søknad fra Brønnøy kommune til Miljødirektoratet, 20.11.2023. Direktoratet ga, den 28.01.2024, et tilskudd på kr. 150.000 til besøksforvaltning og besøkstellere. Brønnøy kommunes egenandel på 25 % er knyttet til skriving / utarbeidelse av besøksstrategi Torghatten. Arbeidsprosessen forutsatte også samhandling mellom kommune, lokalsamfunn, reiseliv og friluftsliv. Denne prosessen har seks faser: innspill > skriving > høring > beslutning > søknad > gjennomføring. En ny søknad om tiltaksmidler ble utarbeidet 20.11.2024, og innen 15.04.2025 søkes det om autorisasjon av Torghatten som Nasjonal Turiststi.

Sekretær for besøksstrategien: Magnar Solbakk, kulturkonsulent i Brønnøy kommune (1.1.1992 > 31.8.2024), og kulturarbeider på dugnad etter 1.9.2024. De fleste foto er også tatt av han.

Arbeidsgruppe: Brønnøy kommune, Trollfjell geopark og friluftsråd, og Visit Helgeland.

Kjøp / innleie: Besøksundersøkelse, prosessmøter, og besøksteller.

Referansegruppe: To innspillmøter på Torgar grendehus – ett med grunneiere og ett åpent folkemøte. Deretter ett åpent høringsmøte i januar / februar 2025.

Politisk behandling: Utvalg for plan og næring 11.02., Formannskapet 19.02., samt Brønnøy kommunestyre, 26. februar 2025.

Kommunene på Sør-Helgeland gjennomførte i 2009–2015 en prosess knyttet til «Masterplan for Sør-Helgeland som reisemål mot 2020; fra ord til handling». Torgarhaugen AS har tidligere utarbeidet en «Mulighetsstudie Torghatten» (2015). Også «Strategi for Visit Helgeland 2024-2028» har tilført kunnskap. Visit Helgeland startet i 2024 en dialog med kommunene på Sør-Helgeland for å etablere en prosess for å bli godkjent som et «Bærekraftig Reisemål». Besøksstrategiene for Preikestolen, Besseggen og Trolltunga var til god hjelp. Sideblikk til de mer lokale besøksstrategiene ga nyttige tips, den for Vega verdensarv, samt Lomsdal-Visten / Njaarke nasjonalpark. Disse, samt besøksundersøkelse, besøksteller, og prosessmøter ga et godt grunnlag for det videre arbeid. Se ellers kilder / litteraturliste.

1.4. RAMMEVERK OG FØRINGER

Det er mange føringer som har betydning for Torghatten besøksstrategi. Dette er både internasjonalt – nasjonalt – regionalt – lokalt rammeverk. Her er noen av dem:

1. FNs bærekraftsmål:

FNs bærekraftsmål setter søkelys på hovedutfordringer i verden, og bidrar til å iverksette målrettede tiltak. De er nasjonenes arbeidsplan for i fellesskap å utrydde sult og fattigdom, redusere ulikhet, fremme god helse og livskvalitet, stoppe klimaendringene, arbeide for fred og rettferdighet. De 17 hovedmålene skal fungere som en felles global retning for offentlig forvaltning, næringsliv og sivilsamfunn.

Den største utfordringen for turismen, til / i Norge og til Torghatten, er for øyeblikket mangel på klimamessig bærekraft i den langreiste transporten. Når folk er kommet, også i et økende antall, så bidrar Torghatten med mange positive kvaliteter: Det ligger mye god helse og livskvalitet i «ut på tur». Det er mye god kunnskap i landskap – gjennom undring samt formidling på infotavler og QR-koder.

Det enkle friluftslivet, i Torghatten og ellers, støtter opp om et ansvarlig forbruk. Tilretteleggingen i stein har svært langsiktige kvaliteter og redusere behovet for vedlikehold. Torghatten er også dagsaktuell som aldri før – som et symbol på tidligere klimaendringer, landhevninger, og havnivå.

2. Nasjonal og regional reiselivsstrategi:

Den nasjonale reiselivsstrategien danner en viktig ramme. Denne har som visjon «Sterke inntrykk med små avtrykk» og peker på premisser som digitalisering, det grønne skiftet og ettervirkningene av COVID 19 pandemien. Både «Reisemålsutvalget» (NOU 2023:10) og «Strategi for reiseliv og opplevelser i Nordland 2023-2027» har løftet inn «regenerativt reiseliv» som viktig ambisjon. Regenerativt reiseliv betyr at du gjør stedet du besøker bedre enn da du kom. Dette via likevekt og sirkulær økonomi. Det er ment å bidra til fornyelse av ressursene. Det skal skapes positiv merverdi – sosialt, økonomisk og klima / miljø. F.eks. delta i ulike dugnadsprosjekter, som strandrydding, plastplukking, planting, osv. Et beslektet begrep har vært «Økoturisme» = berikende natur- og kulturopplevelser, tilrettelagt av ansvarlige reiselivsbedrifter med omsorg for sine gjester, miljøet og det lokalsamfunnet de er en del av.

3. Nasjonale rammeverk – kulturminneloven / frilufsloven / plan- og bygningsloven:

Området rundt Torghatten var et sentrum for bosetning, i det meste av steinalderen. Boplassene er automatisk freda etter kulturminneloven. Vi skal bidra til å forvalte kulturminner og kulturmiljø i et langsiktig og bærekraftig perspektiv. Villvardingens ukultur er en trussel mot boplassene i rullesteinsområdene.

Frilufsloven er av stor betydning for ferdselsretten og gratisprinsippet i Torghatten. Ellers er området regulert etter plan- og bygningsloven. Naturmangfoldet i Torghatten er spesielt knyttet til geologien = skapelsen av havhuler. Her er minst 10 av dem – på ulike stadier i sin utvikling.

4. St.prp.nr.1 (2011-2012) for Samferdselsdepartementet,

for budsjettåret 2012, omtaler slik finansieringen av de store attraksjonene: «*Den statlige satsingen forutsetter økonomisk medvirkning fra andre aktører, spesielt gjelder dette gjennomføringen av de ti store attraksjonene. For disse er utgangspunktet en regional og lokal andel på 1/3 av kostnadene til planlegging og gjennomføring, med fylkeskommunene som sentrale aktører. For alle samarbeidstiltak må slik finansiering være avklart før anleggsarbeidet startes opp.*»

I «Torghatten samarbeidsavtale», mellom Statens vegvesen / Nordland fylkeskommune / Brønnøy kommune omtales «Kostnad og finansiering» slik: Planlegging og bygging av attraksjonen Torghatten finansieres som angitt ovenfor med 2/3 fra Statens vegvesen og 1/3 lokalt / regionalt. Statens vegvesen er byggherre og har det finansielle ansvaret for kostnadsutviklinga i byggeperioden.

5. Brønnøy kommunestyre, møte 14.06.2017, fattet vedtak angående «Torghatten som særskilt attraksjon i Nasjonal Turistveg» (utdrag): «

1. Torghatten skal være en av 10 særskilte attraksjoner i Nasjonal turistveg. Attraksjonen utvikles og behandles deretter. Det utarbeides en intensjonsavtale mellom Brønnøy kommune, Nordland fylkeskommune og Statens vegvesen.

2. Det forutsettes fortsatt at allmennheten har gratis adgang til hovedattraksjonen Torghatten. Herunder gratis bruk av parkering, toalett og ferdsel. Ut fra dette og store offentlige investeringer – så må det være et offentlig eierskap.

3. Det erverves grunn til Nasjonal turistveg sin satsing ved Torghatten. Dette både til trafikkareal, servicebygg og turstier / turveier. Det søkes også finansiering via statlig sikring av friluftsområder. ...» (PS! Sistnevnte ble ikke gjennomført, vår anm.).

6. Intensjonsavtalen fra 2017

mellom Statens vegvesen, Brønnøy kommune og Nordland fylkeskommune om finansiering, planlegging, bygging og drift av attraksjonen Torghatten (utdrag): «

1. *Intensjoner med samarbeidet: Statens vegvesen, Nordland fylkeskommune og Brønnøy kommune har inngått denne avtalen for å sikre gjennomføringen og framtidig oppfølging av Torghatten som en særskilt attraksjon langs Nasjonal turistveg Helgelandskysten.*

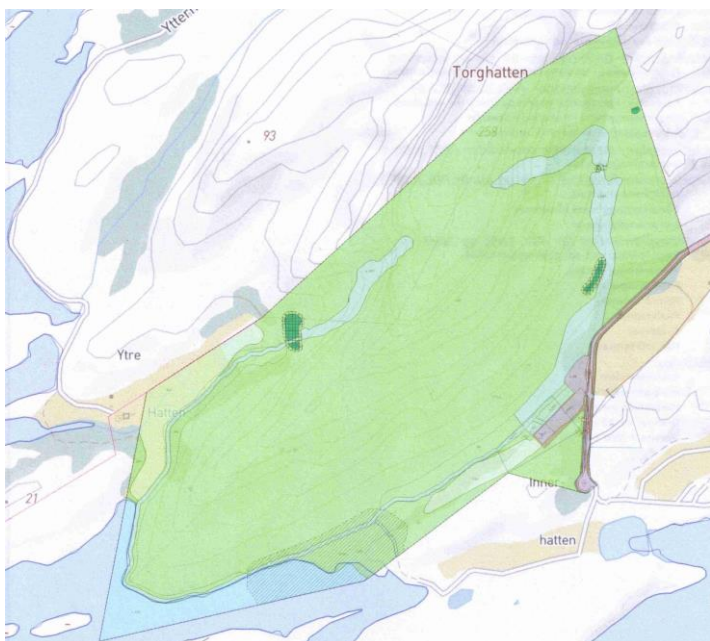
2. *Framdrift: Attraksjonen Torghatten inneholder parkeringsplass og sørvisbygg ved foten av Torghatten, opprusting og sikring av vandringen fra parkeringsplass opp til og gjennom hullet, utsiktspunkt og enkel opprusting av øvrige stier i området som skal inngå i attraksjonen. ... Den videre detaljplanleggingen av parkering og sørvisbygg skal bygge på vinnerutkastet fra plan- og designkonkurransen om Torghatten avholdt i 2016.*

4. *Planlegging og gjennomføring: Statens vegvesen har ansvar for: Planlegging og planprosesser i nær dialog med avtalepartene. Å inngå avtaler om erverv av grunn og retter samt gjennomføre evt. ekspropriasjon for areal som Statens vegvesen skal eie. Bygging av anlegget. Brønnøy kommune og Nordland fylkeskommune har ansvar for å: Stille regionale og lokale midlar til disposisjon for Statens vegvesen, Turistvegseksjonen. Avklare program og innhold i sørvisbygget dersom bygget skal tilby sørvisretta funksjoner i tillegg til toaletttilbud. Gjøre nødvendige vedtak av reguleringsplan og evt. ekspropriasjon. ...»*

Intensjonsavtalen fra 2017 bekreftes i underskrevet avtale av 6.1.2020: Der står det bl.a.: «*Brønnøy kommune har ansvar for: * drift og vedlikehold av vann- og avløpssystemet * drift og vedlikehold av friluftsområdet, stier og skilting i området rundt Torghatten * sikkerheten for publikum som ferdes gjennom hullet*» Videre står det: «*Bruk og forvaltning av attraksjonen Torghatten skal bygge opp under kvaliteten på arkitektur og omgivelser i tråd med kvalitetskravene i turistvegsatsingen.*»

7. Brønnøys kommuneplan, samt detaljregulering Torghatten:

I arealdelen av Brønnøys kommuneplan, 1998-2010 var Torghatten vist som LNF C- område, dvs. landbruks-, natur- og friluftsområde. Selve Torghatten var båndlagt for sikring til friluftsmål. I Brønnøys kommuneplan – arealdel 2019–2030 er dette videreført. Torghatten er fortsatt vist som grønnstruktur. Med utgangspunkt i arkitektkonkurransen av 2016 ble sørvisbygg og P-plass plassert. Arealplanen viser også område for fritids- og turistformål.

I detaljreguleringsplanen (2020) for Torghatten er området angitt med ulike typer av formål. Øst for fjellet er det inntegnet samferdselsanlegg og teknisk infrastruktur. Attraksjonen er angitt som friluftsområde, herunder formål turveg. Turstien er vist med 20-30 meter bred buffer – dette opp til, gjennom hullet, og ned Hattlia. (PS! Arbeidsbufferen ble heldigvis ikke nødvendig, men er nå en reserve ved eventuell justering av stien etter ras.) Deretter er stien tegnet med smalere reguleringsbredde. Ved detaljplanlegging av stien var det 3 fokus: Steinalderboplassene, overvannshåndtering, samt sikkerhet i forhold til ras / steinsprang. For stiens eksakte og justerte plassering var Geologirapporten (2019) bestemmende. I det detaljerte arbeidet med stien var landskapsarkitektens faglige blikk og sherpaens håndverk av stor betydning.

«Altid er den like vidunderlig denne seilasen langs Nordlandskysten.
Torghattens runne, tunge jutulhode stiger over småøene, med hullet i pannen.
Trolløiet glaner stivnet i dagen efter Lekamøen som flykter langt der i syd.»
Fridtjof Nansen (1861-1930), polarhelt og fredsprisvinner, «En ferd til Spitsbergen» (1920).

2. MÅL

Merkevaren Torghatten er en geologisk attraksjon i «megaklassen». Torghatten var et «steinalder-sentrum». Torghatten er en viktig del av «verdens vakreste kyst», og verdens lengste eventyr. Torghatten er en av 10 særskilte attraksjoner i Nasjonale Turistveger. Torghatten er en viktig del av Trollfjell UNESCO geopark. Torghatten har i 2023 fått Norges flotteste sherpasti. Riksantikvaren ønsker nå Torghatten med i «Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse», med fokus «steinalder-sentrum og sagagård». Torghatten fikk landskapsarkitekturprisen 2024.

Torghatten skal levere opplevelser av nasjonalt nivå. Torghatten, som en viktig natur- og kyst-opplevelse, skal bidra til å trekke turister til Sør-Helgeland. Turismen skal være en positiv bidragsyter til å skape et godt lokalsamfunn. Torghatten skal gi både nærmiljø og besøkende en positiv opplevelse, samt gi et ekstra godt omdømme. Her skal natur og kulturverdier ivaretas, samt stimulere til verdiskaping. – Mål handler om «slik vil vi ha det». Norge, Nordland, og Brønnøy har mange mål. Her er en visjon og noen mål som også kan passe for Torghatten:

VISJON: Torghatten er sterke inntrykk med små avtrykk – en positiv opplevelse for livet.

MÅL for NASJONALE TURISTVEGER:

I «Avtale mellom Statens vegvesen, Brønnøy kommune og Nordland fylkeskommune om finansiering, planlegging, bygging og drift av attraksjonen Torghatten» står det: «Målet er å gjøre Norge til et attraktivt og spennende reisemål som bidrag til næringsutvikling i distriktene. Torghatten skal sammen med ni andre steder utvikles til særskilte attraksjoner langs de nasjonale turistvegene. Stedene er fyrtårn i det norske reiselivsproduktet på grunn av sine høye naturkvaliteter, interessante historie og fordi de har stor betydning for reiselivsnæringen lokalt / regionalt og nasjonalt. Det er behov for å heve kvaliteten på sørvis,- og aktivitetstilbud for å møte turistenes krav og forventninger til Norge som et moderne, trygt og attraktivt reisemål. Det bygde må samsvare med naturen omkring.»

MÅL for NASJONALE TURISTSTIER:

Nasjonale Turiststier er stier / områder med svært stor attraksjonskraft og opplevelsesverdi. Den er etablert som svar på utfordringene knyttet til svært høye besøkstall, der en stor andel er internasjonale gjester. Nasjonale Turiststier er definerte områder, stier og turmål, som gjennom langsiktig og helhetlig planlegging tåler meget høyt besøk. Dette uten at natur-, kultur- og opplevelseskvalitetene forringes. Det store besøkstallet skal også bidra til lokal verdiskaping. Statusen som «Nasjonale Turiststier» skal medvirke til at Norge fortsatt kan være et attraktivt og bærekraftig reisemål. - Nasjonale Turiststier og Nasjonale Turistveger har mye til felles, og det passer for Torghatten.

Langveisfarende folk møter kortreiste folk, ved Torghatten:
*«I nærheten av dette fjellet fikk vi besøk ...
Han var velkledd i grønn ulldress og med fin, kvit skjorte.
I motsetning til sine landsmenn hadde han velpleiet hår, og så ut som en elegant turist.
Denne «dandy» var knivmaker og kom for å selge sine varer til passasjerene. ...
Etter å ha satt han i godt humør ved å kjøpe et anselig antall kniver av han,
kom jeg i prat med ham. ...»*
Lèonie d`Aunet (1820 – 1879), fransk forfatter, 1838.

3. KUNNSKAPSGRUNNLAGET

- 3.1. Naturverdier. 3.2. Kulturverdier.
- 3.3. Det naturbaserte reisemålet.
- 3.4. Sikkerhet og beredskap.
- 3.5. Lokalsamfunnet ved Torghatten.
- 3.6. De besøkende? 3.7. Brukerreisen.
- 3.8. Verdiskaping. 3.9. Bærekraft og klima.

Torghatten er variert, storslått, og en naturlig ressurs med mange muligheter. Her er mange fortrinn – her er mye å fortelle, her er mye å vise fram. Det gjøres kort greie for Torghattens unike natur- og kulturverdier, beskrivelse av reisemålet, sikkerheten, lokalsamfunnet, den besøkende, verdiskapingen, og bærekraft:

3.1. NATURVERDIER

Fantastisk, som fjellet selv, er den vitenskapelige forklaring på hvordan dette naturens mesterstykke ble til. En viktig bit av historien om landet som gang på gang ble tynget ned, og som gang på gang hevet seg igjen. Området er ei åpen lærebok i hvordan geologiske prosesser kan forme et landskap, igjennom 2,6 mill. år og 40 istider. Her ligger sporene etter istida og landhevinger tydelige i dagen. Torghatten slik den ser ut i dag, ble skapt på de tider da landet lå 120 – 160 meter lavere enn i dag, på grunn av at isbreenes tidligere tyngde. Det ellers så harde fjellet hadde sine svakheter – bølgene, frosten og isen gjorde arbeidet – sakte, stein for stein. To havhuler møttes og ble til en ett hull.

Her er geologiske spor – som bergarter, istider, landheving og strandflater. Tilblivelsen av fjellet og hullet gir fortsatt grunnlag for opplevelse og undervisning, undring og forskning for nye generasjoner. Torghatthullet er mest kjent. Men, det fins minst 10 andre havhuler rundt fjellet – vi kan her studere alle stadier av havhuler. Også andre geologiske severdigheter kan observeres: istidsterrasser, jettegryter, flyttblokker, rullesteinstrender, isskuring, tafoni, m.m. Bergarten i hullets vegger er granittisk gneis. **Sårbarhet:** Spesielt hulene representerer sårbare natur- og kulturverdier. Samtidig klimaarkiv og nyttige objekter for undervisning. Det bør legges ressurser i forvaltning av hulene.

Torghatten ligger også i et kystlandskap i særklasse; med et av verdens største grunnhavsområder. Sammen med våre fjorder er strandflaten typisk norsk. Beskrives som pluss / minus 50 meter over / under havflata. Torghatten m/ strandflaten kom på 2. plass i avstemningen om å bli Norges nasjonale geologimonument (2010). Vår nabo Leka kom på 1. plass. Nå, sammen i Trollfjell UNESCO Global Geopark.

I reguleringsplanen står det også: «I Artsdatabanken er det ingen registrerte rødlistearter eller uberørte naturområder innen planområdet.» En grunneierne mente at flora og fauna ikke var kartlagt. Kommentaren til dette var: «Tiltakshaver mener at de registreringene som finnes, er tilstrekkelig for planarbeidet, videre planlegging, og utbygging av stier som skal gjennomføres i framtida.»

Manglende kunnskap: – Likevel, en oppdatert kartlegging har vært ønskelig, spesielt av flora langs turiststien. I tillegg til visualisering av tilblivelsen av Torghatthullet.

«Alle kan ikke bo på Torgar og Tilrem. Det må noen være i Krekan og Klavesmarka.»

Ordtak fra Velfjord.

3.2. KULTURVERDIER

Illustrasjon: Steinalderboplass ved Torghatten.

Av R.Grotheim, 1992.

1. Steinaldersentrum:

Rundt Torghatten er sporene etter steinalderfolket tydelige. Torghatten beskrives som et «steinaldersentrum». Dette med rette. Her var et eldorado for fangstfolk i 8 000 år – de var jegere, fiskere og sankere. I de gamle strandvollene av rullestein lå boplassene, nå synlige som groper. Her er minst 70 slike. Mye tyder på at steinalderfolket var praktiske og anla sine

boplasser til enhver tid nært sjøen. Disse kan nå «dateres» ut fra havstandens historiske nivå. Groptuftene ligger i dag fra 100 til 25 moh. De eldste høyest og de yngste lavest. Det betyr at folk har holdt til ved Torghatten i omtrent hele den tida vi kaller steinalder. På nordvestsida av Torghatten er et av de få stedene (i verden?) der spor etter steinalderfolket fremdeles dominerer. **Sårbarhet:** Ukulturen ved vardebygging i rullesteinsfeltene. I tillegg til «sjøplukk» av rullesteiner!

Illustrasjon: Utgave av Egils saga, fra det 17. århundre.

2. Sagagården Torgar:

Torgar, ved Torghatten, beskrives som en «sagagård» eller «høvdingsete», også dette med rette. Torgar var ett av de første steder som nevnes i vår skrevne norgeshistorie, ved samlingen av Norge. Torgar har en sentral plass i begynnelsen av sagaen om Egil Skallagrimsson. En islendingssaga på UNESCOs verdensarvliste. En av verdenslitteraturens store klassikere, som muligens er skrevet av Snorre Sturlasson (1179-1241).

I Egils saga omtales det store gjestebudet på Torgar (før 900), for Harald Hårfagre og hans følge på 300 mann. Kongen var mutt da Sigrid og Torolv Kveldulvson stilte med 500. Det omtales, med utgangspunkt i Torgar, både finneferd etter pelsverk i østerled, i øyriket etter egg og dun, samt Lofotfiske med etterfølgende tørrfiskhandel i vesterled (England). – Ved Torgar er det store nausttuffer, mange gravhauger, og en hellig kilde. Riksantikvaren ønsker nå å ha Torghatten / Torgar med i «Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse», med fokus «steinaldersentrum og sagagård». **Sårbarhet:** Dyppløying og anleggs-virksomhet i jordbrukslandskapet.

3. «Folk og røvere»:

Også i middelalderen er her fantastiske historier på rekke og rad. Ja, selv fjellet er fantastisk. Mindre kjent er sagnene om Heming, Norges ypperste bueskytter, skiløper og svømmer. Sagnene handler om Heming fra Torgar, som slo kong Harald Hardråde (1047-1066) i alle idretter. Tema gjenfinnes senere i sagnet om Wilhelm Tell. Litt senere har vi historien om mor Åse, som kastet ringen i vannet; fisken som spiste den; og fiskeren som ga ringen tilbake til henne. Deretter forliser hennes 7 skip og senere druknet hennes 7 døtre. Torgar / Torget var høvdingsete, krongods, lensherreresidens, fogdegård, amtmannsgård og bondebruk. Herav også nidviser / danseviser om "Aksel Tårn". **Sårbarhet:** Det meste er fysisk borte, men minnene lever.

4. Den typiske nordlending:

Brønnøyværingen var fiskerbonde i minst 1000 år. Fiskerbonden var et arbeidsfellesskap og en arbeidsdeling. Der kvinnfolka var bønder og mannfolka var fiskere. Der de hjalp hverandre med forberedelser og innhøsting. For 400 år siden flyttet folk ut til dette øyriket. Mellom Torghatten og Leka fantes det på et tidspunkt rundt 20 bosetninger, med etter hvert minst 200 mennesker. Herunder to skolekretser (Horsvær og Hortavær), to fiskemottak, og to poståpneri. – De vitner om levd liv i et værutsatt øyrike. Utsikten fra Torghatten er nettopp til et bevart tun etter fiskerbonden (Ytre Hatten). Dette øyriket, med lyngheier og sandstrender, var fram til 1960-tallet bosted for fiskerbønder. Dette havlandet ble nesten UNESCO verdensarv (Nordisk forskergruppe, 1997) – noe vår nabo Vegaøyen ble i 2004. Ellers er en betydelig del av strandflaten rundt Torghatten preget av jordbrukets kulturlandskap. **Sårbarhet:** Fraflytting, uvær og brann. Bevaring gjennom bruk.

5. Verdens lengste eventyr:

Torghatten er magisk og mytisk – her er masse drama. Hatten er en viktig del av verdens lengste eventyr. Nordland på langs + litt til. Hatten og hullet har skapt natursagn av ypperste klasse. Disse trollfjellene var veivisere for færende langs leia. Langs sjøveien mot nord = nordvegen, som har gitt Norge sitt navn. I samisk mytologi var Torghatten muligens også et hellig fjell. I tillegg har vi alle reisebeskrivelsene og sitatene de siste 200 år. (PS! Noen er gjengitt i denne besøksstrategien.)

«SAGNET OM TORGHATTEN» (Her er muligens to av sagnene samlet til ett):

«Nord i Hålogaland satt to mektige konger: Vågakallen og Sulitjelmakongen, med Vestfjorden mellom seg. Begge hadde sine sorger. Vågakallen sin ulydige sønn Hestmannen og Sulitjelmakongen sine syv viltre døtre, som han hadde sendt til Landego, hvor også Lekamøya var. En kveld får Hestmannen se Lekamøya og De syv søstre bade i sjøen ved Landego. Et eneste blick tenner hans heftige attrå til Lekamøya, som han beslutter å røve ved høgste natt. Til hest i full rustning, med bølgende hjelmbusk og kappen slengt om de sterke skuldre jager han sørover på sitt midnattsritt. Jomfruene oppdager ham og flykter i all hast til de ikke orker mer. De syv søstre oppgir flukten og kaster seg ned ved Alstahaug. Bare Lekamøya fortsetter flukten mot sør, mens kongen i Brønnøyfjellene står og iakttar den ville jakt. Da nærmer dagen seg på gygne skyer. Brønnøykongen ser den skuffede beiler legge pil til buen, men da slenger han sin hatt i veien og redder Lekamøya. Ti pilen suste fra strengen i samme stund og gikk så vidt gjennom hatten som falt ned ved Torgar, idet sola renner. Alt ble til stein. Slik lyder sagnet.» - Bli med i vår eventyrverden!

Illustrasjon: Utsnitt av relieff (1965). Laget av Arne N. Vigeland (1900–1983). I tidligere Brønnøysund postkontor, henger nå på flyplassen.

6. Identitetsskaper:

Torghatten gir identitet og forankring. Ikke noe er mer nasjonalt og internasjonalt enn nettopp Torghatten, men samtidig også regionalt og lokalt. Mange har ønsket, via navnsetting, å knytte sin identitet til Torghatten og Torgar. Herunder: Torghatten Trafikkselskap (1878) – Torghatten (dampskip) – MF Torghatten (ferje) – Torghatten ASA – Torghattens gate – Torghattveien – Torghatten Hotell – Thon Hotels Torghatten – Torghatten Arena (fotballhall) – Torghattfestivalen (korps) – Torghatten IL / Sport Torghatten IL – Torghattmessen – Torghatten Band – Torghatten Radio – Torghatten Reiselivslag – Kystlaget Torghatten – Torghatten Rundt (turmarsj i 50 år) – Torghatten Maraton – Torghattens Venner (i Bodø) – Torghatten havopplevelse AS – Torghatten Tekno Girls – Torghatten camping og strandrestaurant – Torgarhaugen – Torgar Gård & Gårdsutsalg – Torgar grendelag – Torgar grendehus – Torgartun / Torgarstø (historisk samling) – Torgar næringshage, osv. – Torghatten er en merkevare for mange og mangt! Ellers er det minst 7 forklaringer på navnet «Torget / Torgar».

7. Norges flotteste sherpasti **– i en god tradisjon:**

Ifølge lederen av Stibbyggjaren AS ble Norges flotteste bygde i Torghatten sommeren 2023 – dette av 14 nepalske steinarbeidere i 16 uker. Med spett og slegge, med hammer og meisel. Disse nye steinarbeiderne har levert håndverk av internasjonal klasse, til tider kunst i stein. Et kulturminne for de neste 200 år, skapt i ei «steinrøys». – Folk lærte seg tidlig å forstå bergartenes nyttige egenskaper. De gamle steinarbeiderne i

Torghatten og i Brønnøy var de som laget flintregnskaper i steinalderen. Det var de som formet gryter av kleberstein, i vikingetida på Esjeøya. Det var de som hogde kvernsteiner av granatglimmerskifer, i 300 år i kystfjellene innenfor Torghatten. Det var de som tilpasset stein til minst 1000 fundament for telegraflinja, i 1867-68. Det var de som bygde husmurer og steinkaier. Det var de gamle steinarbeiderne som bygde den bevarte trappa i Torghatten, muligens i 1873. Stein er fortsatt det byggende materialet i Torghatten.

3.3. DET NATURBASERTE REISEMÅLET

Vi er fortsatt et turgående folk. Det tradisjonelle og enkle norske friluftslivet er en del av vår nasjonale identitet og kulturarv. I dag har nettopp friluftsliv avgjørende betydning for folks kontakt med naturen. «Ut på tur» er viktig for å skape forståelse for natur og økologi, miljøvern og kulturminner. På samme tid og samme tur søker turistene etter det rolige og det aktive, det eksotiske og det kjente, og det uberørte og det tilrettelagte, det ville og det ufarlige, det raske og det langsomme, spenningen og avspenningen.

Reiseliv er en viktig næring i Brønnøy, med attraksjoner som Torghatten, nasjonalparken Lomsdal-Visten / Njaarken, et unikt fjord- og øyrike, samt den idylliske småbyen Brønnøysund. Reiselivet utgjør rundt 10 % av sysselsettinga: Herunder overnatting og servering 3,5 %; og en del av varehandel som er 10 % + transport 11 %. Brønnøy har større potensiale innenfor reiseliv, men det krever målrettet markedsføring og flere infrastrukturtiltak. Reiselivets trender kan slå positivt ut for Torghatten: Fra passiv til aktiv ferie. Ikke hett klima, men temperert. Her er vilt og vakkert, ren luft, utradisjonell arkitektur, og vi kan lære noe. Her er også visse muligheter for øko- og dognadsturisme.

1. Opplevelseskvaliteter:

Torghatten er en geologisk attraksjon i «megaklassen». Variert, storslått, og en naturlig ressurs med mange muligheter. Ikonet har nå blitt gitt en mer mangfoldig og positiv opplevelse ved Nasjonal Turistveg, som forlenger oppholdet. Turen opp i Torghatthullet kombinerer fysisk aktivitet, vill og dramatisk natur, og storslått utsikt. En får her stor naturoppleving gjennom egenaktivitet – det enkle og sjølopplevde friluftslivet. Her kan vi virkelig oppleve naturens egen dramaturgi. Vi lokker ikke turgåere med lange opphold i selve hullet, men søker å forlenge oppholdet og opplevelsen i «sikker sone». Dette ved sittebenker og 9 infoskilt (med QR-koder). Infoskiltene inneholder både naturhistorie og kulturhistorie. I servicebygget er det også etablert et eget utstillingsrom for å forklare og illustrere den geologiske utviklingen i Torghatten. Alle besøkende vil ikke fysisk være i stand til å gå opp til hullet. Universelle og attraktive oppholds- og ventarealer utendørs ble etablert, herunder «Kyststien» langs Sørfjæra og rundt Aksla.

2. STIEN

Den beste og mest varige tilretteleggingen i Torghatten er ei steintrapp, muligens fra 1870-årene. Nasjonal Turistveg har tidligere hatt to konkurranser à tre arkitektfirma. Dette for å utvikle en «*større og mer spektakulær attraksjon*», for å tiltrekke flere besøkende. Forslagene var fra hengebro til stålrør gjennom hullet – ingen av utkastene ble akseptert. (PS! Brønnøy kommune var ikke involvert.) Det nye Prosjekt Torghatten ble utviklet ved to samtidige løp: 1: Fasiliteter og arealdisponering ved foten av Torghatten. Dette etter en tredje arkitektkonkurranse, som Atelier Oslo vant.

2: Utvikling av attraksjonen – tilgjengelighet, opplevelse, og sikkerhet. Den tidligere krevende, nedslitte, ulente og rasfarlige stien er blitt oppgradert og justert. Med utgangspunkt i «Detaljreguleringen for Torghatten», kommunestyrevedtak av 30.09. 2020, ble tilretteleggingen utført i 2023 / 2024. Denne fikk Landskapsarkitekturprisen 2024, til firmaet Østengen og Bergo AS.

Utgangspunktet for tilretteleggingen har vært å bedre sikkerheten for turgåere i Torghatten. En har styrt bruken best mulig vekk fra de mest rasfarlige områdene. Ferdsele er også ledet vekk fra dyrka mark. Dette samtidig som vi søkte å redusere belastningen på naturen, kulturminner og naboskapet. En har unngått bruk av gjerder. En har nå også tilrettelagt stien ned Hattlia, da det er ønskelig av sikkerhetsgrunner at flest mulig tar turen som en runde. Gjennomstrømmingen gir også mulighet for at turiststien i Torghatthullet kan tåle et langt større besøk. Her bør vi også nevne gode kvaliteter langs Kyststien, som steinalderboplass, utsyn over sjøen, langfjære, sittebenker og bading.

Nytt steinarbeid med kvalitet ble ønsket, og levert av sherpaer fra Nepal. Den nye stien, av stein (og grus), er slitesterk og mer tiltalende enn før. Stien, i en tidligere bekkedal og i ei steinrøys, er blitt forvandlet til en opplevelse som understreker attraksjonen. Tilretteleggingen er fortsatt underordnet denne. Det er brukt stedlig stein av storura, inne i hullet, samt på stien før den går ned Hattlia. Samtidig styres folks ferdsel igjennom en svært tydelig sti. (PS! Uten merking). Stopptiden i selve hullet er søkt redusert ved at her er det fravær av sittebenker og infotavler. Tilgjengeligheten har blitt lettere og vanskelighetsgraden har blitt noe redusert.

Store offentlige investeringer, i og ved Torghatten – krevde sikkerhet i offentlig eierskap og / eller i en evigvarende bruksrettsavtale. Det forutsettes at allmennheten fortsatt har gratis adgang til hovedattraksjonen. Herunder gratis bruk av ferdsel, parkering, og toalett. Dette understreker verdien av friluftsløven, og «*allemannsretten*» i Norge.

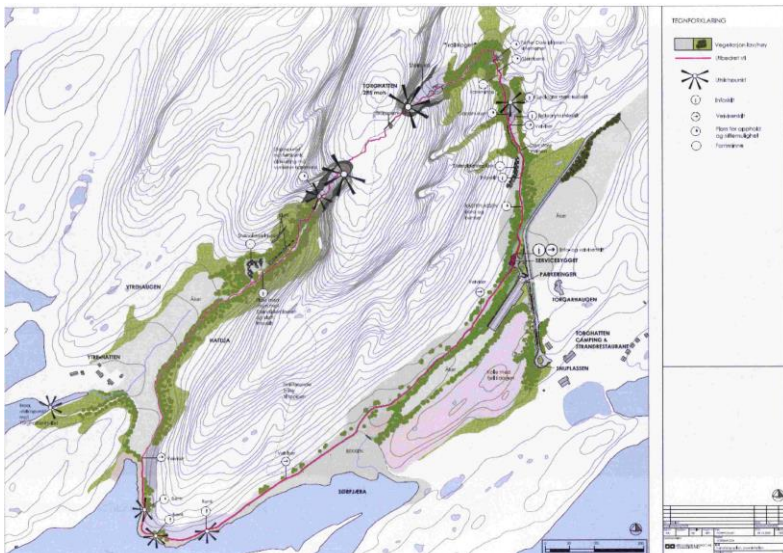
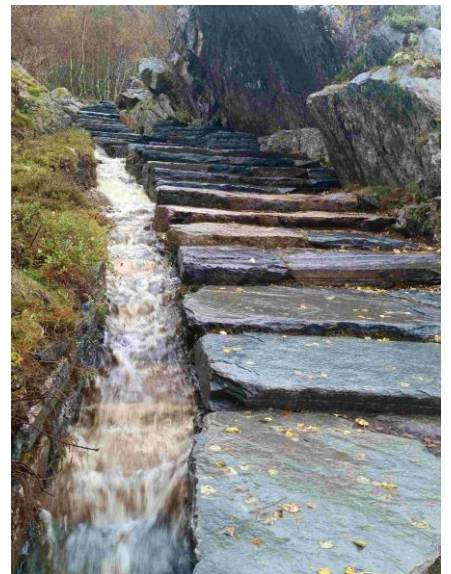
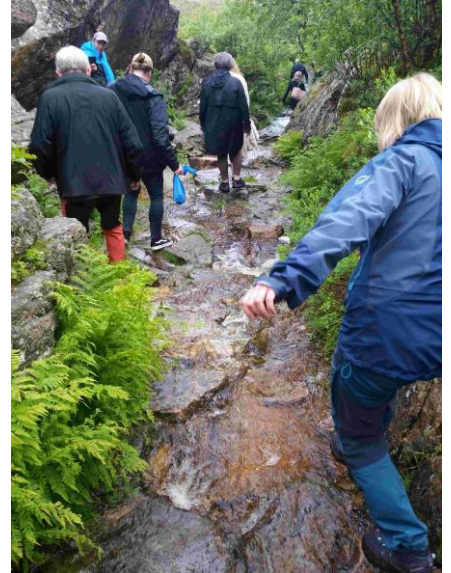

Foto: Før og etter.

Kart: Landskapsarkitektens faglige blick – stien i landskapet. Østengen og Bergo AS. (PS! Avstikkeren til Ytre Hatten ble tatt ut av reguleringsplanen, og ut av Nasjonal Turistveg.)

3. Andre turmuligheter:

a. Torghatten rundt (6,5km) (/tur-/bilvei) – fottur og løping hele året, samt sykling.

Denne turen står i en særstilling – den er det påpekte **alternativet når ferdsel ikke er anbefalt i Torghatthullet**, i vinterhalvåret. Turistnæringa benytter den da, og ofte snur de på brua ved Ytre Hatten. Der kan en få ikoniske bilder av nordlandstunet «punn-Hatten». Til brua ved Ytre Hatten er det 325 meter fra den ordinære rundturen igjennom Torghatthullet. Ved Ytre Hatten, oppe på Brandshaugen (21 moh), er det også et flott fotopunkt for bilder av Torghatten med hullet. Bort til den lave haugen er det 365 meter fra Kyststien og 200 meter fra Torghatten rundt. Tydelig tråkk viser at det er flere som har oppdaget dette utsiktpunktet, som også gir både utsikt og innsikt.

Torghatten rundt er også en mye benyttet turvei, muligens mest av oss lokale. I tillegg er turveien en arena for to store arrangement: «Torghatten rundt» (siden 1973), turmarsj og mosjonsløp i 51 år – med opptil 700 deltakere. Samt «Torghatten maraton» (siden 2015), som hadde 439 deltakere i 2023. Brønnøy kommune bidrar med 25 % av vedlikeholdet knyttet til veisamarbeidet Vestvågen – Ytre Hatten. Dette for å bidra til en viss kvalitet for gående og løpende, og som en viss kompensasjon for ulemper ved turismen. Det er fra enkelte framkommet ønske om mer tilrettelegging, som skilting og benker, langs denne turveien.

I og rundt Torghatten er det **en rekke andre muligheter:**

b. Torghatten topp (258 moh) – kan nåes fra sørøst, litt klyving. Andre veivalg anbefales ikke!

c. Tematur havhuler – bør ikke gjøres uten guide.

d. Tematur steinalderboplasser – bør ikke gjøres uten guide.

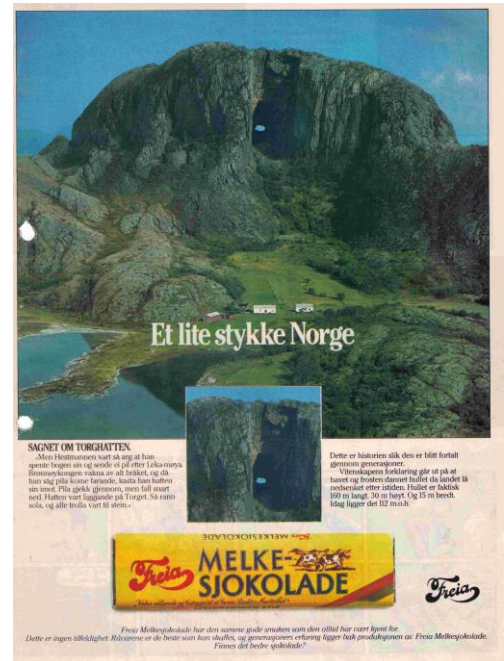
e. Minneplate Torghattenulykka (6. mai 1988, 36 omkom i flyulykka) – et sted for stillhet og ettertanke. Det er delte oppfatning om hvor mye tilrettelegging som bør gjøres her – noen ønsker merking og klopplegging.

f. Klatrefelt med boltet rute, på Torghattens østside.

g. **Padling i Torgøyen**, med sandstrender, mange små øyer og holmer. Området rundt er ypperlig for padling og småbåter, men havna ved Indre Hatten er utsatt ved østavind. Hullet kan betraktes / fotograferes sør / vest i Torgværet. Hurtigruten gjør her også en sving slik at de reisende får se det berømte hullet. Fra nord/øst kan Torghatten m/ hullet ses fra land, bl.a. fra Gåsheia, Buøya og Langheistabben. To ganger i året er dette også gode fotopunkt for å få solnedgangen igjennom hullet.

4. Sesong: Reiselivet i Nordland har store sesongvariasjoner. Hovedsesongen i Torghatten er mellom St.Hans og skolestart, men en del av bobilturistene utnytter nå skuldresesongene, spesielt på våren. P.g.a. økt rasfare i vinterhalvåret, så anbefales ikke ferdsel i hullet da. Sørvisbygget er stengt i samme periode, for å understreke dette. Besøkstilleren viser likevel noe besøk i «ikke anbefalt tid» – økt til rundt 1000 turgåere. Ellers, Hurtigruten har i stor grad lyktes med sin helårsturisme – «jakten på lyset». Liggetida i Brønnøysund er 2½ time, også vinterstid. Kyststien og Torghatten rundt benyttes da ofte, og ikke turen til hullet. Vintercruise er også økende i antall.

5. Transport: Transportsystem skal utvikles slik at de fremmer samfunnsøkonomisk effektiv ressursutnytting med miljømessig gode løsninger. Torghatten ligger 14 km fra Brønnøysund, som har både flyplass og Hurtigruteanløp. Buss benyttes som fellestransport fra Hurtigruten, cruiseskip, og ved

arrangement. De fleste kommer til Torghatten med privatbil. Det er bilvei til foten av Torghatten – der det parkering og toalett. Fra nærmeste bilvei kan Torghatthullet besøkes, fra begge sider, etter 20-40 minutter til fots. Sykler kan leies ved turistinfoen i Brønnøysund. Rutegående transport har til nå vært minimal, og for lite kjent.

6. Parkering: Fra 1989 til 2023 var det bare 20 offentlige P-plasser samt visse muligheter for bussparkering. Fra 2024 er det etablert nesten 100 p-plasser for personbiler og bobiler. I tillegg kommer minst 5 plasser for buss. Begge de næringsdrivende ved Torghatten har bobilcamp og mulighet for P-plasser. Her ligger også en buffer for den offentlige P-plassen, samt en mulig inntjening for de næringsdrivende. Ellers er det sykkelparkering og elsykkellading ved Sørvisbygget.

7. Sørvisbygget har arkitektoniske kvaliteter: I den tredje arkitektkonkurransen kåret Nasjonal Turistveg utkastet til «Atelier Oslo»; som vinner for sørvisbygg (og parkeringsområde) ved Torghatten. Deres vinnerutkast var også grunnlag for reguleringsplanen. «Atelier Oslo» fant det naturlig å legge sørvisbygget slik at det umiddelbart er tilgjengelig ved ankomst til området, dvs. i øyekontakt med startsted turen opp til Torghatthullet. Det har blitt etablert fire toalett i sørvisbygget, som er i drift i sesongen. Bruken av disse fellesgodene er gratis. Ellers er det gjestetoalett knyttet til Torgarhaugen Gjestehus samt Torghatten Camping og Strandrestaurant.

8. Sjøppel: I utgangspunktet skal friluftsfolk ta hånd om og ta med egen søppel heim. Turistene har noen større utfordringer, men det har ikke vært aktuelt med å plassere ut søppeldunker langs turstien. Moderne søppeldunker er plassert mellom P-plassen og sørvisbygget. Søppeldunkene ligger under bakken og tømning håndteres av Statens vegvesen. Ellers kan søppel i fjæra være en utfordring – dette er kommet «drivende inn fra havet».

9. Informasjon:

- **Info utendørs:** 11 infotavler er etablert i 2024. De har to formål: Det ene er å veilede turgåerne, spesielt ved retningspiler. Dernest infotavler, som gir kunnskap om attraksjon – om natur- og kulturhistorien. Infotavlene har QR-koder som utdyper teksten. **Sårbarhet:** Infoens tåleevne og varighet.

- **Info innendørs:** Trollfjell Geopark har utviklet ei utstilling i Sørvisbygget. Med støtte fra bl.a. Nasjonal Turistveg og Sparebankstiftelsen. Dette for å forlenge opplevelsen, forsterke fordypningsgraden, og spre kunnskapen om attraksjonen Torghatten. Også et godt alternativ for de som ikke kommer seg opp i hullet. Det er en visse sammenheng mellom utstillingen og uteinfoen.

- **Nettinfo** er knyttet til hjemmesidene til Visit Helgeland, Trollfjell Geopark og friluftsråd, Brønnøy kommune, Nasjonale Turistveger, Kystriksveien Reiseliv, samt lokale reiselivsbedrifter. Den største oppmerksomheten har kanskje folks positive turopplevelse fra Torghatten – spredd på ulike «sosiale media».

10. Vertskap / patrulje: Vertskap har så langt vært knyttet til lokale reiselivsbedrifter, bussjåfører, og turledere. Det har i Brønnøy også vært tradisjoner med ulike typer av sommerjobber for ungdom, herunder ferjeverter og sommerverter.

11. Guiding / turledelse: Visit Helgeland avd. brønnøysund (+ bussjåfører). DNT Sør-Helgeland og Trollfjell geopark og friluftsråd er også tilgjengelig. Til sjøs har vi bl.a Torghatten Havopplevelse AS, og Helgeland Yacht.

12. Utleie av utstyr: Kanoer / kajaker kan leies, både ved Torghatten og i Brønnøysund. Visit Helgeland har sykkelutleie. BUA i Brønnøysund leier ut turutstyr til private. Trollfjell geopark og friluftsråd leier ut utstyr, spesielt til skoleklasser. Hjelmer har så langt ikke vært påbudt, eller tilgjengelig.

13. Overnatting: I gangavstand – 60 og 200 meter fra offentlig P-plass. Torghatten Camping har hytter, leiligheter, plasser for bobiler / campingvogner / telt samt restaurant. Torgarhaugen Gjestehus har 11 dobbeltrom samt bobilplasser. NB! På den offentlige P-plassen er det ikke tillatt med bobilcamp, bare inntil 4 timer parkering. På Toft, 11 km fra Torghatten, ligger Norsk Havbrukssenter med 11 hytter. Ellers er det muligheter i Brønnøysund.

14. Bevertning / kiosk / suvenirer: I gangavstand – 60 og 200 meter fra offentlig P-plass. Dette ved Torgarhaugen Gjestehus, samt ved Torghatten Camping og Strandrestaurant. På historisk grunn på Innertoget, 2 km før Torghatten, ligger Torgar Gård & Gårdsutsalg. På Toft, 11 km fra Torghatten, ligger Norsk Havbrukssenter med bl.a. restaurant, utstilling, omvisning og overnatting. Ellers er det muligheter for bevertning, m.m. i Brønnøysund.

3.4. SIKKERHET og BEREDSKAP

1. Status ulykker:

En kjenner ikke til skade eller dødsfall etter steinras i Torghatten, men en kjenner ett dødsfall etter fall i kløft. Dette etter friluftsliv og turisme i 200 år, og etter 2-3 millioner besøkende. To ting skiller Torghatten fra de fleste andre friluftsområdene på Sør-Helgeland: Det er bare Brønnøysund friluftsområde som kan konkurrere i antall turgåere. Men, ingen andre områder på Sør-Helgeland har så mange «uforbereidte og uerfarne besøkende» som Torghatten.

Hyppigst skade er knyttet til ubalanse og fall på stien. En kjenner ikke antall «fallskader», men det er nok noen pr. år. Den nye tilretteleggingen med jevnere underlag skal gi mindre fallskader, men økt antall turgåere og ved eventuelt større tempo kan likevel gi økt antall skader. Spesielt hvis antall turer øker i vinterhalvåret – dette med glatt underlag, samt hyppigere fall av stein og istapper.

2. Type risiko:

Friluftslivets risiko kan deles i to typer, objektive og subjektive farer. De objektive farene er slike som kommer fra naturprosesser utafør mennesket. De subjektive farene har med mennesket sjøl å gjøre. Samtidig er farene ikke entydige – det som er farlig for noen, trenger ikke være farlig for andre.

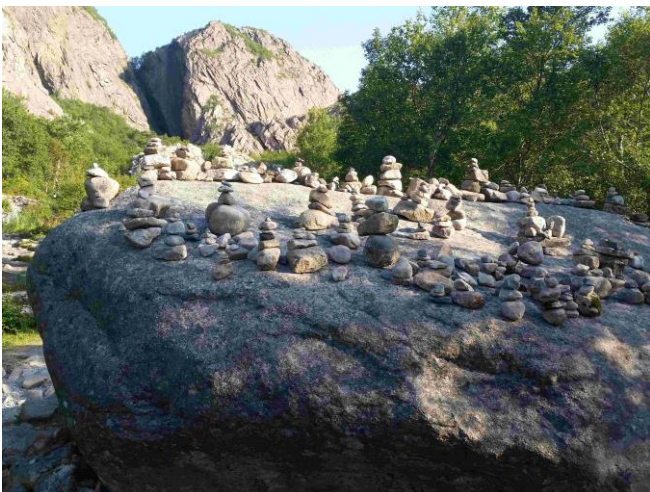
Ofte dreier det seg om å ha god kjennskap til naturen og seg sjøl, og så bruke denne viten. I Torghatten kan objektive og subjektive farene se slik ut:

a. Objektive farer:

- > Mulig steinfall (isfall) er en løpende risiko, spesielt i vinterhalvåret. Derfor anbefales ikke turer i Torghatten, fra 1.oktober til 1.april. Klimaendring med periodevis mye større mengder nedbør kan også påvirke faren for steinfall.
- > I tillegg anbefales det at vi tar rundturen igjennom hullet, og ikke fram og tilbake i hullet. En vurderer geologbesøk og justering av stien ved behov.
- > Glatte steintrapper forekommer vinterstid – også derfor anbefales ikke tur på den årstida.
- > Fall ved stup / skrent og kløft / fjellsprekke er en reell fare hvis en forlater hovedstien.
- > Flåttbitt kan forekomme – hvis en forlater tilrettelagt tursti.
- > I tillegg er det observert huggorm ved Torghatten.
- > Andre farer kan inntre, som værømskifte, forfrysning, og utstyrssvikt. Dette blir sjeldent kritisk i Torghatten, på en tur på 3 km i sommerhalvåret. Lynnedslag kan forekomme.

b. Subjektive farer:

- * «Velg tur etter evne!»: For de fleste er 3 km rundtur, igjennom Torghatten, en moderat tur. For noen er dette en lett tur. For noen er dette en tur over evne – det er 3 km, det er 140 meter opp og ned, samt at det er over 1001 steinharde trappetrinn.
- * For enkelte som besøker Torghatten for første gang kan det være vanskelig å vite hva en går til – hva som er «tur etter evne». For de fleste av disse turgåerne kan svaret være konsentrasjon og «å ta tida til hjelp». Opphold ved Servicebygget og / eller tur på Kyststien kan for noen være et godt valg, som «tur etter evne».
- * Fall / snuble: Den største risikoen knyttet til en tur i Torghatten har vært at folk faller på og ved turstien (som på de fleste andre fjellturer). Den nye turstien igjennom hullet, samt Kyststiens oppgradering, bør gi en reduksjon av risikoen. Dette ved at underlaget er blitt betydelig jevner med steinlegging, steintrapper, og grusing.
- * Uaktsomhet kan være at turgåere forlater stien eller går for nært stup og kløfter.

- * Risiko kan også knyttes til at bålforbudet ikke følges. Tørke gir økt fare for lyng- og skogbrann.
- * Fare for dyre- og fugleliv ved at båndtvangen for hunder ikke overholdes.
- * Villvardene må rives straks de oppdages – de kan spesielt skade steinalderfeltene.
- * Bare kongelige er gitt rett til tagging i Torghatten – annen tagging må hurtig fjernes.
- * Sjøppel har vært et lite problem, men dette må i alle fall håndteres ved behov.

Foto: Varder på flyttblokka. 18.06.2019.

3. ROS-analyse:

Det ble gjennomført Risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS) etter plan- og bygningslovens § 4-3. Dette som et **vedlegg til detaljreguleringsplanen av 2020**. I forkant av «det store spranget» ved Nasjonal Turistveg Torghatten, i 2023 / 2024 ble «Tiltak i henhold til reguleringsplan, områder for ferdsel og opphold, må vurderes opp mot sikkerhetskravene i byggeteknisk forskrift, TEK 17. ... Statens

vegvesen, ressursavdelingen, har vurdert skredfare og kommet med forslag til sikring av aktuelle stier og oppholdsområder ved Torghatten. Vurderinger med konklusjoner foreligger i form av en egen rapport 51055-GEOL-1, DATERT 2019-12-02. ... Det konkluderes med at den planlagte utviklingen av Torghatten, med anbefalte tiltak langs stien, gir potensiale for vesentlig økt sikkerhet mot skred og fallulykker.»

I planbeskrivelsen (2020) til Detaljregulering Torghatten refereres det til at Statens vegvesen har gjort en sikkerhetsvurdering av sti og trapp: «Sikkerhetsklasse for stien er basert på vurdering av eksponeringstid og konsekvens. Eksponeringstiden er vurdert ut fra antall besøkende, bredde på fareområdet, og hastighet for gående gjennom fareområdet. Antatt periode er mai-august, da det ellers på året er liten trafikk, og det er advart mot ferdsel i det aktuelle området. Konsekvens ved en skredhendelse er anslått til å være at en person kan omkomme. Utbedring av stien kan sies å være utbedring av et eksisterende «byggverk», noe som kan ha betydning for valg av sikkerhetsklasse. Statens vegvesen anbefaler, ut fra eksponeringstid og konsekvens, at stien plasseres i sikkerhetsklasse S1, dvs nominell sannsynlighet mindre enn 1/100.» Dvs. liten.

En tilsvarende vurdering ble gjort i 1997. Dette med utgangspunkt i saksframlegg til Brønnøy formannskap ang. Torghatten Friluftsområde samt «Veileder for kommunale risiko- og sårbarhetsanalyser» (Direktoratet for sivilt beredskap, 1994.) Heftet viser en mulig rangering av sannsynlighet: Lite sannsynlig – mindre enn en gang hvert 50. år.
Mindre sannsynlig – mellom en gang hvert 10. år og en gang hvert 50. år.
Sannsynlig – mellom en gang hvert år og en gang hvert 10. år.
Meget sannsynlig – mer enn en gang hvert år.

En slik vurdering må bygge på kjennskap til lokale forhold, erfaringer, statistikk, og annen relevant informasjon. Sannsynligheten for ulike hendelser kan rangeres etter forventet frekvens. Med utgangspunkt i Torghatten og nedfall av stein, så er det «Meget sannsynlig» at det skjer «mer enn en gang hvert år». Mens det så langt, de siste 200 år, ikke har vært påviselig personulykker p.g.a. ras i Torghatten. - Altså «Lite sannsynlig» med en frekvens «mindre enn en gang hvert 50. år».

4. Eksisterende tiltak og rutiner for kontroll

På oppdrag fra Brønnøy kommune har det i Torghatten vært en rekke geologbefaringer m/rapporter. Dette for å vurdere faren for ras og steinsprang, samt korrigere stien deretter. Den første i 1980 ved NGI – med resultat veiskilt rasfare. Deretter fra 1998 til 2019 var det 11 inspeksjoner utført av SINTEF. Dette gir en unik dokumentasjon. Ved etablering av Torghatten som særskilt attraksjon i Nasjonal Turistveg ble gjennomført flere nye undersøkelser, av ulike geologer. Den viktigste rapporten er fra Statens Vegvesen, Ressursavdelingen, 2/12-2019.

Det belyses også ulike alternativ for Torghatten i et større perspektiv. Det var i prinsippet tre alternativer for attraksjonens framtid: «

1. Ingen tiltak gjennomføres: Dette vil hverken forbedre eller forverre situasjonen.
2. Attraksjonen stenges for ferdsel. Dette anses som urealistisk, da det ikke er registrert skredrelaterte ulykker i området, og det ikke kan dokumenteres særlig høy skredfrekvens. I tillegg er fri ferdsel en viktig verdi i Norge, lovfestet i allemannsretten.
3. Tiltak gjennomføres: Nye tiltak vil kunne bedre sikkerheten med tanke på både skred- og fallulykker. Bedre stier vil kunne medføre økning av besøkende, men det vurderes som stort potensiale for at sikkerheten kan forbedres mer ved tiltak, enn risikoen øker ved flere besøkende.»

I forbindelse med Nasjonal Turistveg Torghatten ble det gjennomført en rekke sikkerhetsmessige tiltak med utgangspunkt i geolograpporten. Det første store tiltaket var: I 8 uker (2021 / 2022) ble det gjennomført fjellrensk av firma Stetind Entreprenør AS. Stien ble deretter anlagt etter den nå antatt mest rassikre ruta, herunder midt i den store ura på nordøstsida, ved inngangen og utgangen av hullet. Her ble det brukt stedlig stein. Det samme ble gjort på stien inne i selve hullet.

Ut fra en sikkerhetsvurdering var det også ønskelig at de fleste, som nå går igjennom hullet, fortsetter ned Hattlia og rundt på Kyststien. Dette reduserer faren for treff og skade ved steinras – ved at de bare går igjennom hullet en gang, og ikke fram og tilbake. Steinlegging og trappetrinn ned steinura på sørvestsida (Hattlia) er den fysiske forutsetningen for denne anbefalingen. Og tilretteleggingen øker nettopp muligheten for at de fleste turgående nå går runden. Her ser vi en radikal bedring, ved at minst 52 % av turgåerne i 2024 tar den tilrettelagte runden. I de seks årene, fra 2017 til 2022, var det i gj.s. 25 % som gikk ned Hattlia – før var dette et utfordrende stivalg for mange.

En annen føring fra geologirapporten(e) var å «Hindre at folk stopper under overhengende berg ved åpningene.» - I disse områdene, samt i selve hullet, er det ikke etablert infoskilt eller sittebenker. Ellers ble skredfaren vurdert «som for stor for å bygge et amfi / konsertplass». Dette var ønsket i nedre del av den store steinura i på nordøstsiden av hullet. Her har det årlig vært kor- eller korpskonsert i over 30 år. Det vurderes om «Petter Dass-plassen», litt lengre nede, kan være egnet for konserter, og litt tilrettelegging.

I en 25 års tid har det vært anbefalt at en ikke ferdes i vinterhalvåret, da rasfaren er økende i perioder med frysing og tining. Turer i Torghatten regulerer ofte seg sjøl, ut fra sesongmessig og trivselsmessige forhold. Likevel, er det nå rundt 1000 som går i hullet i vinterhalvåret. Som en «formildende» omstendighet kan vi si at Brønnøysund med Torghatten er blant de mildeste områdene i Nord-Norge. Også perioder med mye nedbør kan rasfaren være økende. Klimaendringer kan øke risikoen, men en har også i framtida visse muligheter for å justere stitrasen enkelte steder. I fortsettelsen bør det også vurderes geologbefaringer ved behov.

Sikkerheten har blitt bedre etter oppgradering i 2023 / 2024: Dette etter fjellrensk, omlegging av stien, etablering av trappetrinn, samt bedre organisering av trafikale forhold ved parkeringen. Den nye tilrettelegging gir ingen tvil om hvor stien går, samt at vi anbefaler at den følges. Detaljregulering for Torghatten (2020) konkluderer med: «*Det vurderes at den planlagte utviklingen av Torghatten har potensiale til å øke sikkerheten mot skred og fallulykker betydelig, og at sikkerheten vil øke mer enn trafikken.*»

Foto: «Høyt henger de og tøffe er de.» Fjellrensk i Torghatten. Stetind Entreprenør AS.

5. Beredskap:

Formålet med kommunal beredskapsplikt er å sikre helhetlig og systematisk arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap. I detaljreguleringsplanen for Torghatten, fra 2020, står det: «*Det er i dag ingen aktivitet i området som har betydning for den generelle samfunnssikkerhet og beredskap. Det anses ikke behov for ytterligere utredninger av dette temaet utover at det blir utarbeidet en Risiko- og sårbarhetsanalyse basert på en sjekklistervurdering som del av planarbeidet.*»

Den generelle beredskapen i Brønnøy er knyttet til Distriktsmedisinsksenter (DMS) + legevakt, ambulansefly og ambulanshelikopter i Brønnøysund. Her er også en aktiv tekniskavdeling i Brønnøy kommune, samt Politi, Sivilforsvar, og Heimevern. I tillegg er her «Brønnøy brann- og redningsvesen», et vertskommunesamarbeid på Sør-Helgeland. Ved hovedstasjonen i Brønnøysund er det 9 årsverk på dagtid og 16 deltidsansatte i beredskap. Beredskapsavdelinga har ca. 100 utrykninger årlig i Brønnøy. I snitt har avdelinga også om lag 30 helserelaterte utrykninger pr år – definert som «first responder / akuttgjelder».

Etter at Brønnøy kommune bygde Salhushallen med klatrehall har det også utviklet seg et større klatremiljø. Brønnøysund Røde Kors har både et hjelpekorps og ei klatregruppe («Bratt lende gruppe»), som kan bistå ved redning. Også firma «Stetind», som utførte fjellrensk i Torghatten, har en viss lokal tilhørighet.

Det er ikke etablert egen beredskap i Torghatten, som ligger 13-15 km vei fra Brønnøysund. Luftlinja mellom flyplassen og Torghatten er 9 km. Eventuell førstehjelp er knyttet til andre turgåere. Det er ønskelig at en framtidig beredskapsøvelse blir lagt til Torghatten, herunder klarert noen landingsplasser for helikopter.

Ikke alle er like stø på himmelretninger, men hva gjør det – når man er begeistret:
*«Det er ikke mulig å tenke seg en mer henrivende kontrast enn synet av hullet innvendig
og fjellene og havet mot øst og engene og bondegårdene mot vest.
Utsikten over sjøen med sine utallige fjell og skjær,
sett fra dette gigantiske teleskop, er ubeskrivelig vakker og imponerende.»*
James Monroe Buckley (1836-1920), amerikansk forfatter, som var her i 1884.

3.5. LOKALSAMFUNNET ved TORGHATTEN

1. Kvalitetene i lokalsamfunnet:

Torghatten ligger på sørspissen av øya Torget, sørvest i Brønnøy kommune. Den tredje største øya på Sør-Helgeland, 16 km². Øya fikk fastlandsforbindelse i 1979, med Brønnøysundbrua. Torghatten ligger 14 km fra Brønnøysund, på gården Torget Indre (Inn-Torget). I 1891 hadde gården et folketall på 191 – bosatt på 8 bruk og 11 husmannsplasser. I 1900 var 152 innbyggere knyttet til 13 bruk og 9 husmannsplasser. Tar vi utgangspunkt i skolekretsen, så hadde den i år 1900 rundt 300 innbyggere. Bygda hadde egen skole, Torget skole, fram til 2009. I dag bor det rundt 240 mennesker i kretsen. Torgar grendehus, skolens siste tilholdssted, er fortsatt en felles møteplass. Det lokale næringsliv er primært jordbruk samt tre reiselivsbedrifter. De fleste andre har sin arbeidsplass i Brønnøysund.

2. «Lokal» bruk av det naturbaserte reisemålet:

Fotturer, padling, sykling, Fjelltrimmen, og historiske vandringer er noe av bruken. Anslagsvis 4.000 gikk pr. år på toppen av Torghatten, da dette også var et lokalt mål for Fjelltrimmen – det ser ut til at dette besøket fortsatt er stort. Tidligere anslag for Torghatten rundt, da vi også hadde teller ved denne turveien, var på årsbasis 15.000. Av disse gikk 36 % på lørdag / søndag – det tyder på at det er mange turgåere av Brønnøys egen befolkning. Da besøket i Torghatthullet fordeles omtrent likt på ukas sju dager. Innenfor en veilengde på 17 km har rundt 5500 mennesker adgang til Torghatten. De fleste bor Brønnøysund. Alle knyttet til bygda / gården Torget Indre har attraksjon i gang- / sykkelavstand. Med

oppgraderingen antas også mer lokal bruk. Dette både av nyhetens interesse, og at vi med stolthet vil vise fram den «nye» Torghatten til egne besøkende.

3. Ressursmiljøer som har betydning for arbeidet:

Brønnøy kommune, Statens vegvesen v/ Nasjonale Turistveger, Nordland fylkeskommune, Stetind Entreprenør AS (fjellrensk), Trollfjell geopark og friluftsråd, Torgar grendelag, Sport Torghatten IL, DNT Sør-Helgeland, Fjelltrimmen i Brønnøy, Torghatten Camping og strandrestaurant, Torgarhaugen, Torgar Gård, Visit Helgeland, samt Reis og Nyt Sør-Helgeland, Brønnøy Næringsforum, NGU og SINTEF, osv.

4. «Lokale» lag og foreninger:

Det er rundt 150 lag og foreninger i Brønnøy, men de mest relevante i denne sammenheng er: Torgar grendelag / Torgar grendehus, Sport Torghatten IL, Møyhavna småbåtlag, Brønnøy Historielag (Torgartun / Torgarstø), Stupbratt klatreklubb (klatrefelt i Torghatten), m.fl.

5. Grunneierforhold:

Det alle meste av arealet, i og ved Torghatten, er i privat eie. Reguleringsplan for Torghatten omfatter tre grunneiere. Det offentlige har ervervet areal til Sørvisbygg og offentlig trafikkareal, samt deler av turstien. Ett av ervervene etableres via ekspropriasjonsskjønn. Ellers har en fått til en evigvarende bruksrettsavtale på deler av stien, i Hattlia og halve hullet.

Foto: «Se mer mot nord» - utsikten mot deler av lokalmiljøet.

6. Landbruk- og beiteinteresser i området:

Det er relativt gode jordbruksareal, på strandflaten rundt Torghatten. Jordbruksarealet på Torget Indre oppgis i 2006 til 1183 dekar. Av produktiv skog finnes 1161 dekar. Når en så legger til annen skog, myr og fjell kommer totalarealet opp i 6800 dekar. Noe som er det nest høyeste på gårdene i Brønnøy. J.fr. Brønnøy bygdebok, bind 2. Det er svært lite produktiv skog innenfor Torghatten friluftsområde. En del av den dyrka marka, som er nærmest turstien ved Torghatthullet, er benyttet til trafikkareal og campingplass. Ellers er resten av den dyrka marka leid ut til gårdsbruk i nabolaget. Utmarka innenfor turstiens indre sirkel består mest av fjell og stein, men kan muligens brukes av geiter.

7. Lokale prosessmøter:

Høsten 2024 ble det avholdt to møter angående besøksstrategien, på Torgar grendehus. Ett møte for grunneierne rundt Torghatten og ett åpent folkemøte. På grunneiermøtet deltok 18 personer som representerte i alt 8 eiendommer (90/2, 90/14, 90/15, 90/23, 90/26, 90/57, 90/109 og 90/161). 9 av deltakerne var fysisk til stede, mens 9 deltok via Teams. Også på det åpne folkemøte deltok 18 personer. Begge møtene var delt inn i tre deler

1. Bakgrunn og målsetninger for Nasjonale turistveier v/ Per Finborud.
2. Funn fra besøksundersøkelsen v/ Solveig Svendsen, Visit Helgeland

3. Framtidige konflikter, muligheter og noen forslag til løsninger v/ Bjørn Erik Jansen, Brønnøy Næringsforum (møteleder og referent). Rundt 30 innspill ble registrert, og noen er med i del «4. Analyse ...» og mange av de er med i del «6. Tiltaksplan».

Foto: Utsikt til havlandet.

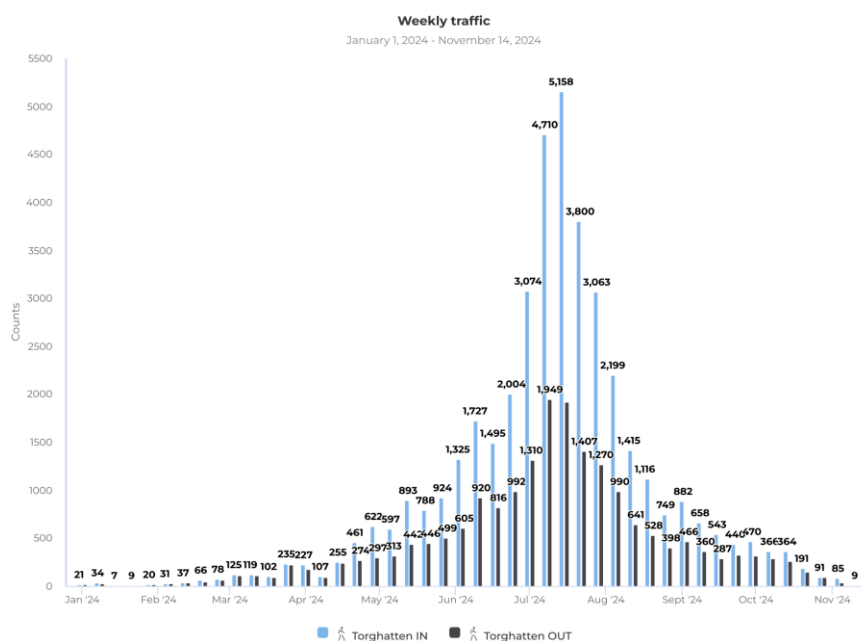
3.6. DE BESØKENDE?

I utgangspunktet er Torghatten en attraksjon for alle, fra 0 til 100 år. Filosofen Arne Næss (1912–2009) var på toppen av Torghatten da han var 88 år! Nye «årstall»2025 - fra tellerne, nye besøkstall fra reiselivsnæringa, samt utvidet brukerundersøkelse vil til sammen gi et bilde av ferdselen i og ved Torghatten.

1. Hvor mange besøkende?

Det eksisterer foreløpige bare omtrentlige opplysninger om antall turgåere / besøkende, i og rundt Torghatten. Anslaget er nå et årlig besøk på rundt 70000 mennesker, selv om en stedlig reiselivsbedrift har brukt et besøkstall på 130 000. Passeringstall fra bl.a. Nordnorsk Reiselivsstatistikk (2022) viser i 54.553 i 2016; 58.528 i 2017; 55.300 i 2018; 60.058 i 2019; 81.102 i 2020; 67.553 i 2021; 50.502 i 2022. Passeringstall er ikke det samme som besøkstall (mer om det senere). Tallene er først og fremst for å sammenligne, og sier noe om utviklingen av besøket fra ett år til et annet.

År 2023 var det store anleggsåret i Torghatten – da var stien forbi telleren stengt for turgåere i ca. to måneder – i deler av juli, i august, og deler av september. Derfor er det bare registrert 34.692 passeringer i 2023. Foreløpige tall for 2024 (pr. 14/11) viser rekordhøye 60602 passeringer – bare besøkstallene fra pandemiårene er høyere. PS! Da friluftsliv var et viktig helsetiltak og det var to år da

«alle måtte» på Norgesferie. Feilmarginen ligger nå i 2024 ved 19910 i out / retur. Det er nå slik at det er blitt mer vanlig og attraktivt for turgåere å gå opp i hullet fra sørvest. Dermed blir de foreløpig bare registrert som «retur» - anslår denne unøyaktigheten til å være 10 % = 5000 besøkende.

Turer til Torghattens topp fanges ikke opp av teller, men det ligger ei besøksbok der. Til tross for at toppen ikke lengre er et lokalt besøksmål i Fjelltrimmen – så virker besøket økende. Vi anslår at 5000 går opp til toppen pr. år. «Torghatten rundt» (4,5 > 6,5 km) har rundt 15.000 turgåere. Denne fotturen på strandflaten er spesielt mye brukt, i vinterhalvåret, av oss lokale samt av turister fra Hurtigruta og andre cruiseskip. (PS! Her vil en ny teller gi oss årstall for 2025.) I tillegg har vi andre besøkende, som ikke går i Torghatten, men som er ventende ved P-plassen / sørvisbygget eller som er gjester ved de to reiselivsbedriftene – anslag 5000. Dette gir et anslag på for 2024 på 61000 – 20000 + 30000 = 71000.

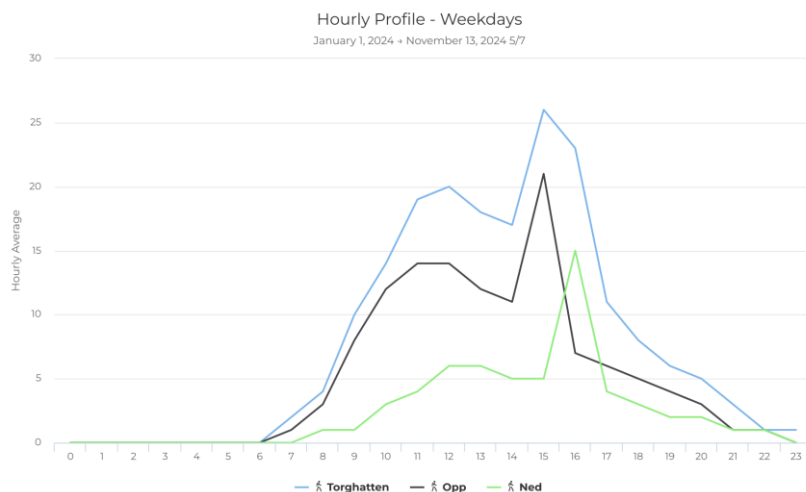
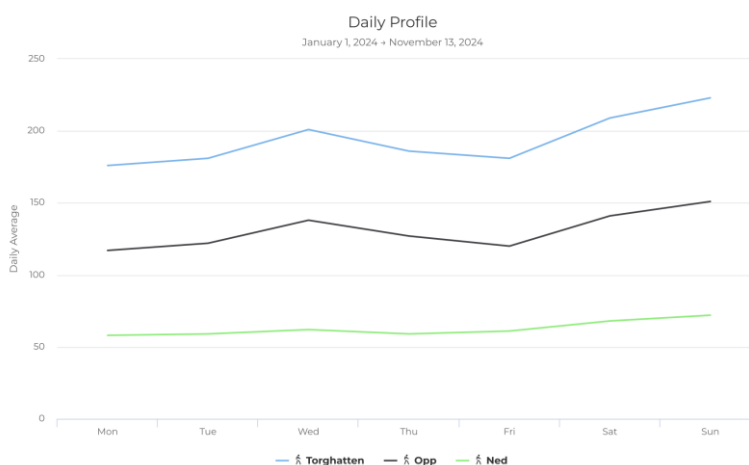
2. Hvordan er bevegelsesmønsteret?

Det anbefales fra sesongen 2024 gjennomgående «trafikk» for de turgåere som går inn i hullet, dvs. at de går ned Hattlia og rundt Aksla på sørøstsida. Dette ut fra at det antas sikrere, dvs. at en går bare en gang og ikke to ganger gjennom det som en antar er den mest usikre sonen. I tillegg er det på sørsida av Torghatten også flere gode opplevelseskvaliteter, som steinalderboplass og strandflaten med nærkontakt med flo og fjære. Vi har ikke teller inne i selve hullet, men vi vet at mange snur oppe på nordøstre åpning – der de ser inni hullet. Andre snur ved det gamle utsiktspunktet, ved navnetrekket til kong Oscar II. Det er disse sistnevnte turgåerne som ønskes ned Hattlia.

Gradvis har flere tatt turen ned Hattlia og tilbake rundt Aksla – nedfarten her var svært ulent og krevende fram til sherpatrappa var ferdig til sommeren 2023. Denne tilrettelegginga var også forutsetningen for at den nordøstre adkomsten til hullet kunne stenges sommer / høst 2023, p.g.a. anleggsarbeid. I 2013 / 2014 gikk ca. 14 % igjennom hullet og ned på sørvestsida. I de seks årene, fra 2017 til 2022, var det i gj.s. 25 % som gikk ned Hattlia – mange viste nok ikke da hva de gikk til. I 2024 ser vi en radikal økning, ved at minst 52 % av turgåerne tar den tilrettelagte og ønskelige ruta. Det betyr også at flere bruker mer tid i Torghatten, og tar et stivalg som er over dobbelt så langt som det korteste.

3. Når besøkes Torghatten?

Besøket ved Torghatten er svært sesongpreget. De fleste kommer i juni, juli og august. Det ser ut til at den klare toppen i juli, som tidligere var på 40 % - nå 2024 er nede på rundt 30 %. Det er bra for attraksjonen, de besøkende og nabosapet at en får en viss spredning av trafikken. Tidligere var det slik at de

fleste besøkte stedet midt på dagen. Nå, etter at Hurtigruta fikk lengre liggetid, så ser vi at den bidrar til en markert topp på tidlige ettermiddag. På ukas sju dager fordeles besøket rimelig likt, men det er noe mer besøk på lørdag og søndag, og noe mindre besøk på mandag.

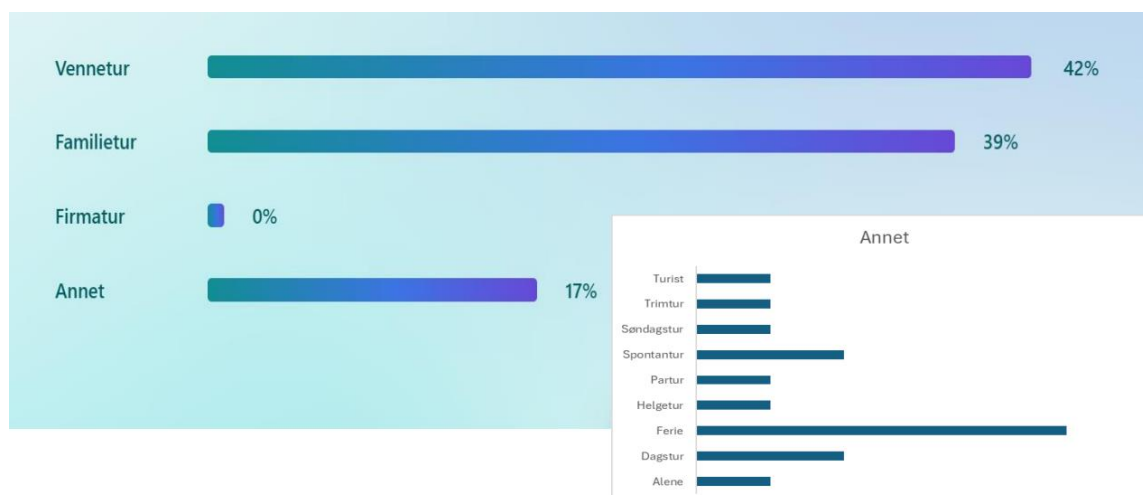
Det anbefales ikke ferdsel i «vintermånedene» i Torghatthullet, men område rundt har en rekke positive kvaliteter for besøk. Dette benytter de «lokale» samt turister fra Hurtigruta og cruiseskip. Ny teller vil på årsbasis fange opp dette besøket. Likevel, det er noen som besøker Torghatthullet i «vinterhalvåret». Vinter / våren 2023, før oppgraderinga av turstien, var det 216 som gikk i «ikke anbefalt tid». Vinter / våren 2024 var tallet 790 (muligens nyhetens interesse). Det samme kan vel sies om høsten 2023 da 998 gikk den nye stien i «ikke anbefalt tid». Nå, høsten 2024 (pr. 13/11), er tallet allerede 1027. – Det skal sies at ferdselen opp og inn, samt ut av hullet på sørvestsida har blitt antatt tryggere ved bl.a. omlegging av turstien til midt i ura.

4. Hvem er de besøkende?

Her er mange spørsmål, og foreløpig har vi vel flere spørsmål enn svar. Det første spørsmålet er ofte: Hvor kommer du fra? Hvordan reiser du? Hvilke forventninger har du? Hvor fant du informasjon? Hvor lenge blir du i området? Er Sør-Helgeland målet for reisen? Hva syns du om Torghatten? Osv., osv. 2024 ble starten på besøksundersøkelsene i Torghatten, i perioden juni – september. 487 besøkende ble intervjuet og det ble levert 104 besvarelser. (NB! Mange leverte felles besvarelse, men så langt er det nok «de små talls lov»). Målsettingen bør være 1000 besvarelser i 2025. Ungdom fra Visit Helgeland utførte intervjuene.

a. Hvilke grupper besøker Torghatten?

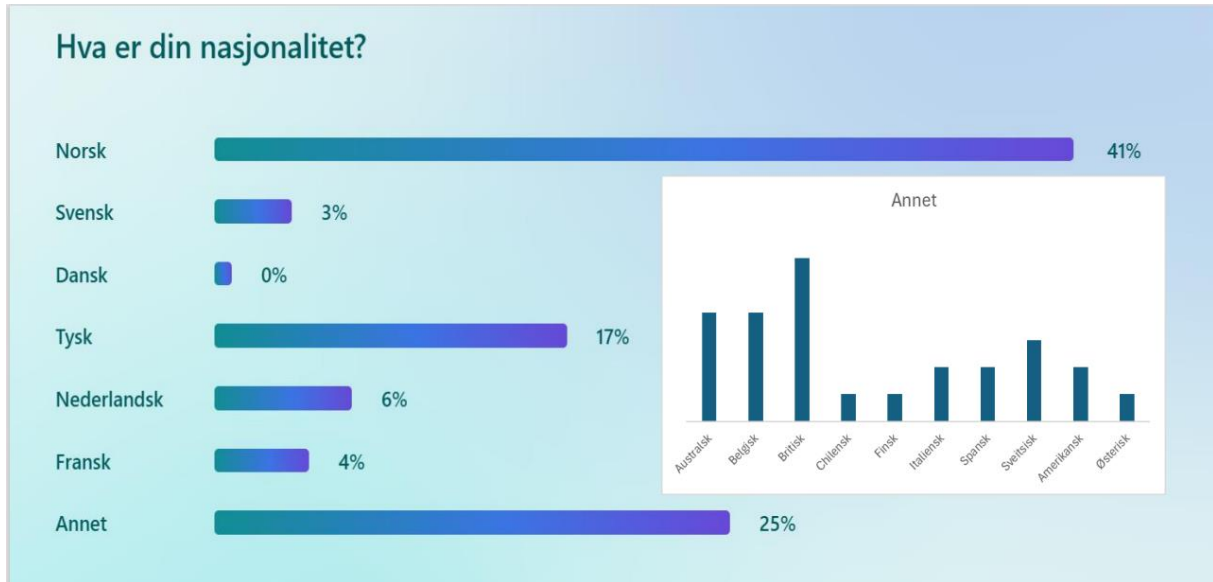
Selvfølgelig oss lokale og våre besøkende (nettverksturistene). Av og til yrkestrafikken samt kurs og konferanse. De typiske turister til Helgeland er mangfoldig, og flere og flere. Hurtigruta – fra ruteskip til mer og mer likt cruiseskip, som også blir av – og disse kommer med buss og guide til Torghatten. I flesteparten av besvarelsene er det stikkord som ferie, vennetur og familietur til Torghatten. Det er forholdsvis få som besøker Torghatten alene, de er mest knyttet til yrkestrafikk og treningstur. At det er flere i et turfølge øker sikkerheten.

b. Hvor mange er internasjonale turister?

Fra 1.juni 2019 økte sørgående Hurtigrute sin liggetid i Brønnøysund, fra 1 til 2½ time. Dette og flere cruiseskip gir flere bussturer til Torghatten, samt enda flere internasjonale gjester. I 2023 hadde «Visit Helgeland guidet 11.558 utenlandske gjester i Torghatten. I hovedsak tyske, engelske og amerikanske, men også noen øvrige europeere og asiatiske. Disse gjestene er knyttet til den sjørelaterte trafikken.» For 2024 er tallene «Kystruta 5.250 gjester. Konvensjonelle skip i 2024 ca. 4.500 gjester.» NB! De som deltar i grupper fra Kystruta og Cruiseskip er ikke med i Besøksundersøkelsen. Dette innsalget skjer bl.a. gjennom Havila og Hurtigruten sine kanaler.

Også den økende bobilturismen gir flere utenlandske turister, som også forlenger sesongen og minsker presset i juli. Det er spennende å se at av de 487 som ble intervjuet i Torghatten i 2024 så er hele 59 % utenlandske gjester, mens 41 % er norske. Vi ser et mangfold av nasjonaliteter – mest fra Europa, men også fra Australia, Chile og «Amerika». 17 % er tysk, og blant de intervjuede er også de britiske, nederlandske, belgiske, franske og sveitsiske bra representert. I denne undersøkelsen er det relativt få fra våre naboland i Norden.

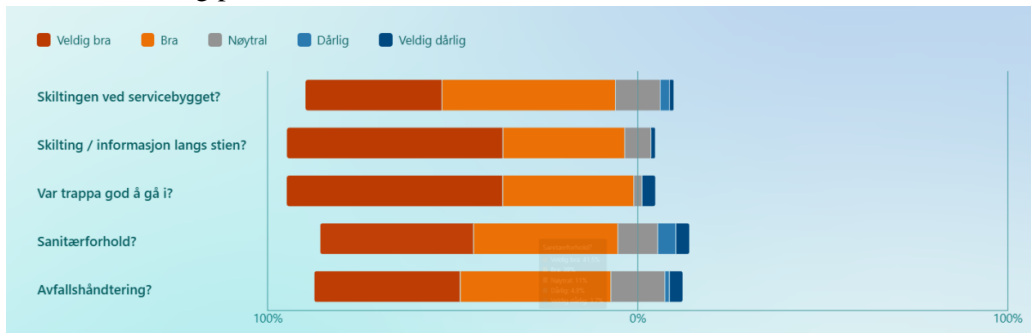
c. Hvilke forventninger har du til besøket i Torghatten?

Nasjonal Turistveg Torghatten hadde som målsetting å overoppfylle de besøkende sine forventninger. Her er noen av fritekstene fra undersøkelsen: «Har hørt om Helgelandskysten og nasjonale turistveier.» «Å se Norge, vekk fra byene.» «Oppleve Torghatthullet.» «Det var bedre enn forventet! Litt mer utfordrende, men mye større skala.» «Store forventninger til den nye stien.» «Vakker utsikt, fantastiske trapper.» «Store forventninger til å se hvordan det har blitt.» «Hørt mye om det, veldig spennende å komme hit.» «Store, Brønnøysund er en fin liten by.» «Vi gleder oss veldig til Helgelandskysten.» «Viste ikke det var så fint, som et smykke.» «Store, særlig til Torghatten og Vega.» «Joggetur rundt.» «Fin plass med fin natur.» «Se hullet i fjellet og spise god mat.» «Opplevelse.» «Fint og stelt.» «Spennende å se fjellet og omgivelsene rundt.» «En fin gå og sykkel tur.»

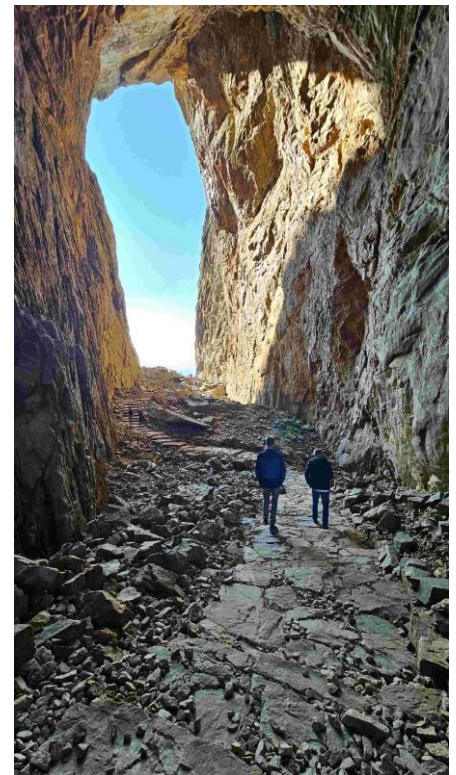
d. Hva synes du om skilting og servicefasiliteter:

Her kommer tallene godt frem, de aller fleste er veldig godt fornøyd. De som har svart at det er dårlig har vært besøkende i perioden hvor det var «innkjøringsproblemer» med to toalett, samt avfallshåndtering på stedet.

e. Hva er mest positivt med turen til Torghatten?

Tilbakemeldingene er mangfoldige og positive. Det som gir sterkeste inntrykk er naturen, stien, utsikten og opplevelsen. Noen stikkord er slik: Fabelaktig og eventyrlig landskap. Spennende å gå igjennom fjellet. Oppleve noe nytt. Vakker tur og godt laget. Sherpa-trappene – og hvor vakkert den er tilrettelagt (42). At den tåler besøk av mange. Utsikten / Spektakulær utsikt (15+7). Platået på yttersiden.

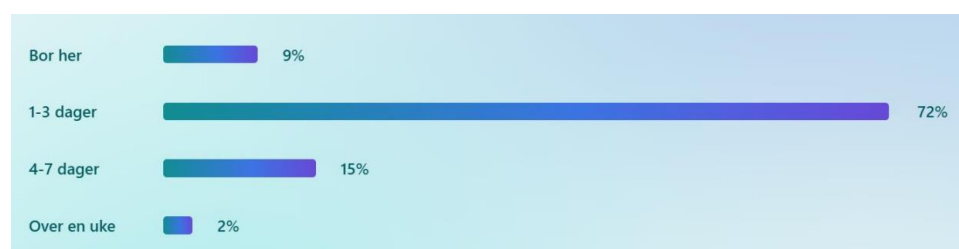
Hva er mest positivt med turen til Torghatten?

Visit Helgeland

f. Hvor lenge blir du i området?

En av turismens utfordringer er transporten. Det ligger derfor bedre bærekraft i lengre opphold på hver gjest, samt større verdiskaping. 9 % svarer at de bor her og 72 % 1-3 dager. Det er interessant at de fleste mener det er så mye å oppleve at de blir over flere dager. Positivt at også 17 % er 4-7 dager eller mer. Vi har et potensiale i å få flere til å bli enda lengre, og dermed også redusere trykket på de enkelte attraksjonene.

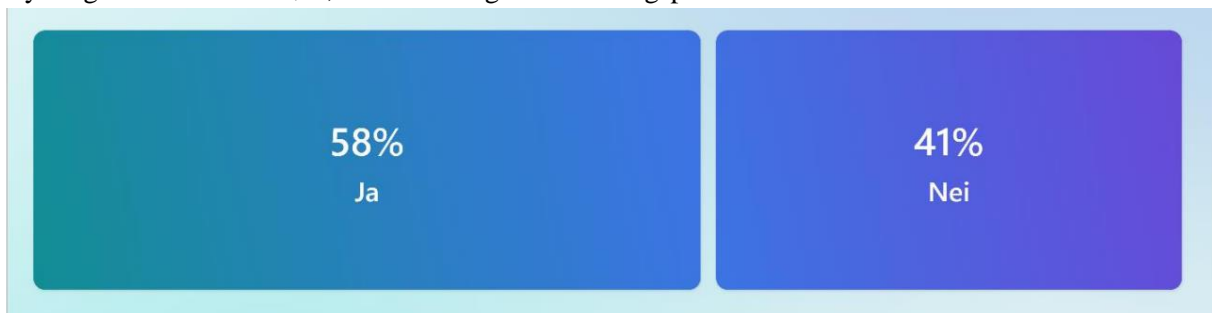

g. Hvor fant du / dere informasjon om fjellet Torghatten?

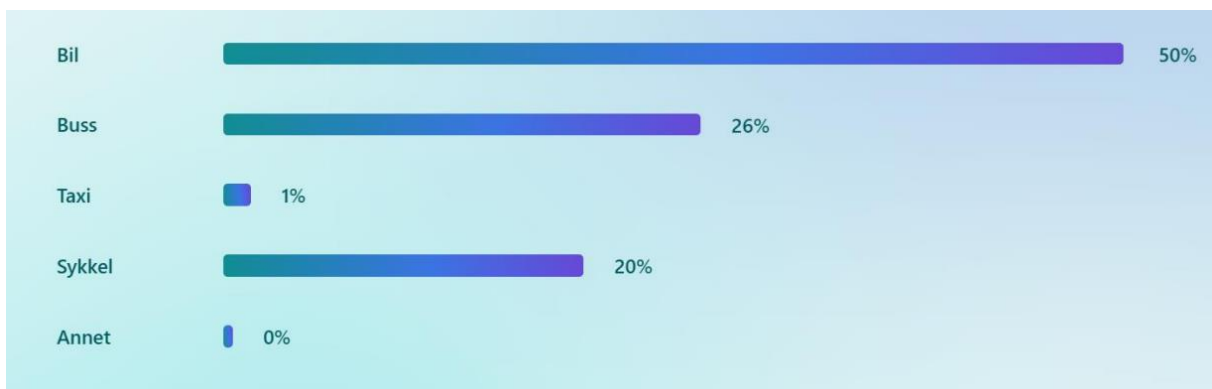
h. Kjente du / dere til Nasjonale Turistveier sin satsning på Helgelandskysten?

Tydeligvis bra markedsført, men samtidig et forbedringspotensial.

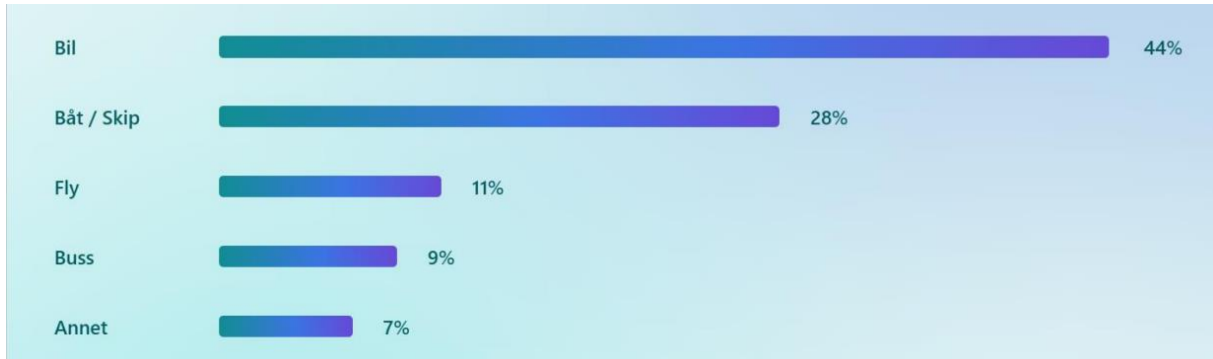
i. Hvilken transport brukte du fra sentrum til Torghatten?

Fra besvarelsen er det ca 60% med bil/camping og 40% med privatbiler – av de som kommer med egen bil. Reiselivsnæringa har også lyktes med å markedsføre Helgeland som et godt område for sykling og padling. NB! Muligens er også dette de små talls lov – relativt mange sykkelfolk, muligens legger båtfolket båten i Brønnøysund og tar f.eks. sykkel til Torghatten. Muligens gir bobilturisten og sykkelistene seg mer tid, og er mer villig til å snakke med lokal ungdom?

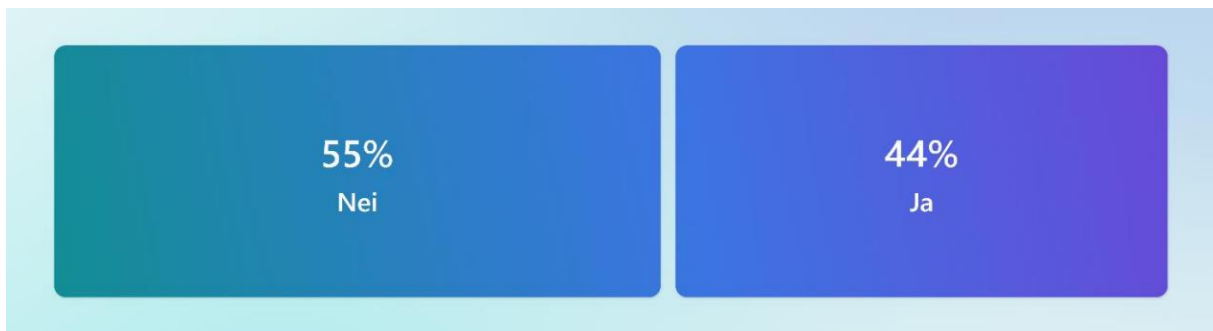
j. Hvordan reiser dere i Norge og hit?

Ikke overraskende at de fleste kommer med egen bil, her er det ca 50-50% bobil og private biler. Gjester fra båt/ skip er knyttet til den private båtflåten, samt andre seilbåter og besøkende som kommer på egen hånd fra Kyststruta og Cruiseskip (ofte med taxi).

k. Er Sør-Helgeland og Brønnøysund målet for reisen?

Positivt mange av de spurte svarte ja på at Brønnøysund / Sør-Helgeland / Helgelandskysten er målet for reisen.

l. Hvor startet reisen i Norge?

Svarene er mangfoldige, og en blanding av konkrete steder og noe diffuse sekkebetegnelser som «Sør-Norge». Her bør alternativene gjøres mere presise, for å redusere antall «Annet». Folk kommer reisende fra hele Norge - fra Svalbard og Kirkenes i nord til Kristiansand i sør.

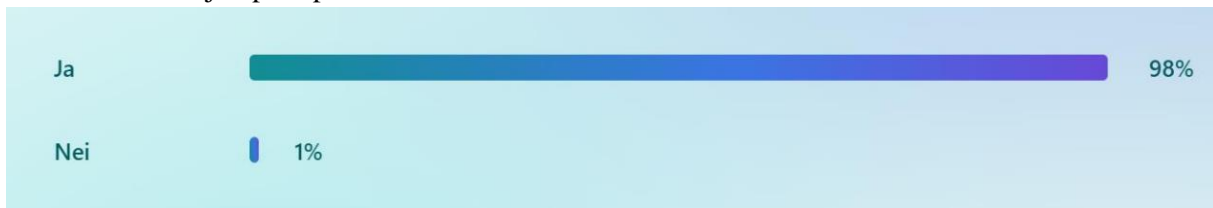

m. Hvor er dere på vei – går reisen videre?

Svarene er også her mangfoldige. Noen diffus som «Sør-Norge», mens andre er konkrete som Vega, Lofoten og Nordkapp. Her bør alle alternativene gjøres mere presise, for å redusere antall «Sør-Norge». I år har nok mange valgt Kystriksveien, både fordi den er godt markedsført og fordi det er mange gratis ferjesamband fra i år.

- n. Er det nok informasjon?** Her har vi spurt om generell informasjon, mange har nok opplevd det som informasjon langs stien. De som har svart nei, mente bl.a. at det burde ha vært mer informasjon på P-plassen.

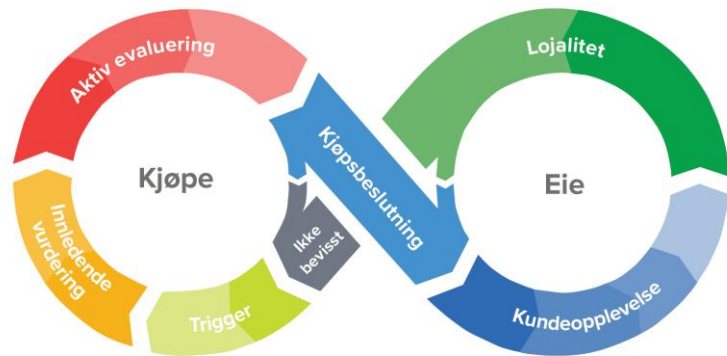
- o. Burde det være informasjon om helsehjelp? – 60 % svarte nei og 39 % svarte ja.** Dette spørsmålet kunne vi med hell ha utdypet med tilleggsspørsmål, men flere av de vi snakket med mente at de fleste kjente til nødnummer og var sjelden alene på turen. I et besøksperspektiv kan det være verd å vurdere denne typen informasjon. Det er også verd å merke seg at ca 45 % av de spurte er fra Norge og kjenner godt til det norske systemet.
- p. Har dere vært i Utstillingen til Trollfjell Geopark? – 43 % svarte ja og 56 % svarte nei.** Flere av de spurte møtte vi langs stien opp til Torghatthullet og de fleste har det travelt med å komme seg på tur opp, de visste ikke om utstillingen da, men skulle besøk den når de kom ned. De fleste utforsker nok servicebygningen etter at turen er tatt, men det ville vært til god hjelp å få gitt informasjon om den flotte utstillingen i forkant, kanskje på P-plassen?
- q. Ville du ha betalt? – Over 50% av de spurte har svart JA på at de ville ha betalt turistskatt, parkering og guiding for turen i Torghatten.**

Manglende kunnskap: For 2025 vil årsresultatet fra flere besøkstallere foreligge. Brukerundersøkelsen fra 2024 skal fortsette i 2025, så langt muligens bare «de små talls lov». – Dette kan gi enda mer og bedre kunnskap. Det er nok også behov for å justere spørsmålene noe. NB 1! Miljødirektoratet har bidratt med støtte til Besøksforvaltningsplan Torghatten, herunder besøkstallere. NB 2! Kom seint i gang med brukerundersøkelsen p.g.a. rettsaken knyttet til ekspropriasjonskjønn i slutten av mai 2024, samt avventende til rettsavgjørelsen – som kom første i slutten av oktober!

3.7. BRUKERREISE TORGHATTEN

Et sympatisk trekk kan være å sette seg inn i situasjonen til den besøkende (turgåeren / turisten). Brukerreisen (kundereisen) er totalopplevelsen den besøkende har med en virksomhet og / eller et område. Kunnskap om brukernes opplevelse av reisen fra planlegging, under reisen, og fram til heimtur – kan bidra til en forståelse for hvor vi bør sette inn innsatsen. Det er mange framstillinger av «kundereisen». Ofte omtalt som høydepunkt (hjerterepunkt) og nedturer (smertepunkt). Ofte beskrevet i faser. Nok mer omfattende, jo større og jo mer kommersiell en virksomhet er. J.fr. underliggende illustrasjon, i 7 faser.

Sannsynligvis er kundereisens omfang og presisjon viktigst for reiselivsbedrifter i Brønnøy / på Sør-Helgeland. For Torghatten, som ett friluftsområde og som en ikke-kommersiell attraksjon, er det balanse mellom mange hensyn. Balanse mellom natur, kulturminner, sikkerhet, lokalsamfunn, bærekraft, verdiskaping, samt brukeren (undersøkelsen).

Et mål med Torghatten som en attraksjon i Nasjonal Turistveg var å overgå forventningene til den besøkende, samt gi positivt omdømme. Inspirert av brukerreisen til Besseggen og Trolltunga skal vi i fortsettelsen se på Torghatten i et brukerperspektiv, og deler den inn i fire faser:

Fase 1: Synlighet – informere og vekke interesse

Fase 2: Tilkomst – reisen til og det første møtet med tilbudet

Fase 3: Opphold – der forventningene skal innfri

Fase 4: Avreise – evaluering, som gir omdømme

Fase 1: Synlighet – informere og vekke interesse

Den potensielle reisende tiltrekkes turmålet gjennom oppmerksomhet. Inspirert til å velge turmålet. Tur til Torghatten vil ofte stå i sammenheng med et større geografisk område, som Helgelandskysten eller Nord-Norge (Lofoten / Nordkapp). Herunder reisende med Hurtigruten og andre cruiseskip. Mange erfarer at opplevelsen er prega av forventningene den besøkende har, dvs. om de er troverdige og realistiske.

Hjerterepunkt:

- + Mange informasjonskilder om Torghatten.
- + Følelse av engasjement og forventning til turen.
- + Forventning om storslått natur, og ikoniske bilder.
- + Sol og sommer gjør turen lettere.
- + En turmulighet i all slags sommervær.

Smertepunkt:

- Urealistisk vurdering av avstand og tidsbruk, fra f.eks. E6.
- Ikke kledd og motivert for en regnfull sommerdag (eller regnfull sommeruke!).
- Prisen som Hurtigruten og andre cruiseskip tar for utflukten.
- Utfordrende å få oversikt over info fra de forskjellige aktørene.
- «Alle» planlegger å dra samtidig, i juli.

Fase 2: Tilkomst – reisen til og det første møtet med tilbudet

Når Torghatten er valgt som turmål har den reisende behov for å finne relevant informasjon, som er ønskelig for reisen og fotturen. Brukbar kjørevei, nok P-plasser, samt et reint toalett er nok sjølsagt.

Hjertepunkt:

- + Kjøreturen kan være en vakker reise > Nasjonal turistveg Helgelanskysten.
- + Opprustet vei til Torghatten (og mange turister har sett dårligere og smalere vei).
- + Utvidet offentlig P-plass. Bra trafikalt skille mellom biler og gående.
- + Nytt toalettbygg med ordnet reingjøring i sommerhalvåret.
- + Nøktern skilting ved sørvisbygget, dvs. at en ikke går seg vill i en skiltjungel.

Smertepunkt:

- Bil er for mange mest lettvinnt, men mindre miljøvennlig.
- Det er behov for bedre å synliggjøre eksisterende kollektivtransport. Dernest utvide den.
- Veien er fortsatt smal for møtende bobiler og busser. Føles behov for flere møteplasser?
- Veiens bredde er et smertepunkt for de lokale, i møte mellom lokaltrafikk og turisttrafikk.
- Er det tilstrekkelig med P-plasser, for biler, bobiler, og busser? NB! Info om reservekapasitet?
- Er det tilstrekkelig toalettkapasitet, og er de reingjort? NB! Info om reservekapasitet?

Fase 3: Opphold – der forventningene skal innfris

Torghatten er en attraksjon for de fleste, men turgåerne er ulike. Bl.a. forventningens realisme, fysisk form, turerfaring, turfølge, og været kan påvirke opplevelsen. Denne fasen er viktig for besøkets varighet, om den besøkende ønsker å komme tilbake, og om turen vil anbefales til andre. Ut fra verdiskaping og et miljøperspektiv er det ønskelig at den reisende blir noen dager i distriktet.

Hjertepunkt:

- + En naturopplevelse i megaklassen – den kan bli større jo mer kunnskap vi har.
- + Sherpaenes steinarbeid er håndverk i verdensklasse. Robust = lite vedlikehold, og tåler mye folk.
- + Utsikt og innsikt. God informasjon om kulturminner og geologiske objekter.
- + Mange folk på tur – er både sosialt og gir trygghet. Gir mestringsfølelse.
- + Ikke kø for å ta bilder. Solskinn og temperert – vi gir oss bedre tid.
- + Positivt for lokalt næringsliv om de besøkende kjøper mat og overnatting.
- + Informasjon om andre potensielle reisemål i distriktet (av Visitt Helgeland og Trollfjell geopark).
- + Relativt kort tur / avstand. Det er også andre kortreiste turmuligheter ved Torghatten.

Smertepunkt:

- En storslått opplevelse, men er det mer vi kan gjøre når vi er her?
- Hvordan er muligheten for mat og drikke?
- Om de besøkende bryter parkeringstiden på 4 timer.
- Dårlig vær og dårlig utsikt. Uventet værskifte.
- Rasfare, spesielt i vinterhalvåret. Ikke en helårsaktivitet.
- For noen en tyngre tur enn forventet.

Fase 4: Avreise – evaluering, som gir omdømme

Ved turens slutt og / eller reisens slutt vil den besøkende minnes opplevelsen i Torghatten. «Sosiale medier» er en måte å gjenoppleve og dele minnene man har, for egen tilfredshet og som en indirekte markedsføring av attraksjonen.

Hjertepunkt:

- + Passelig krevende og en storslått opplevelse. + Mange og gode foto på «sosiale medier».

Smertepunkt:

- Opplevelse av dårlig vær. - «Tur over evne!» - Avbrutt tur og/eller avbrutt reise.

Ikke alle reisebeskrivelser er like presise, men desto mer fargerike:

«På øya Torget bor det omtrent et dusin mennesker;
de ernærer seg alle sammen på å selge tranebær, limonade,
prospektkort og kråkeboller. ...

Dessuten er det en vakker utsikt fra denne gangen i berget
til begge sider av Torghatten: et opalaktig hav med blå holmer.»

Karel Capek (1890-1938), tsjekkisk forfatter, fra en "Reise i Norden", 1936.

3.8. VERDISKAPING

Brønnøy har en allsidig næringsstruktur, både av offentlig og privat sektor. Med «flaggskipet» Torghatten trafikkelskap igjennom snart 150 år. Det verdensledende Brønnøysundregistrene ligger her midt i leia, midt i Norge. Den er regionens største arbeidsplass, ved siden av kommunen. Brønnøy Kalk, i Velfjord, har ambisjoner om være Norges vakreste gruve. Kommunen eier en del av arvesølvet Helgeland Kraft. Fortsatt har vi jordbruk og fiske. Norsk Havbrukssenter ligger bare 11 km fra Torghatten. Mest er her små og middels store bedrifter.

Reiseliv er et satsingsområde, og kommunen har vært en naturlig samarbeidspartner. Statens vegvesen utvikler Nasjonale turistveger på oppdrag fra regjering og Storting. Med nyskapende arkitektur i unik norsk natur skal attraksjoner underbygges, og vekke nasjonal og internasjonal interesse. Målet er å medvirke til styrket næringsliv og bosetting, ikke minst i distriktene. – Slik også ved Torghatten.

Foto: Fra 18.06.2019

1. Muligheter:

Reguleringsplan Torghatten (av 2020) klargjør en arealdeling og arbeidsdeling mellom det offentlige og det private. Herunder skiller en mellom en gratis offentlig infrastruktur / servicefasilitet og en privat forretningsmessig struktur knyttet til bespisning, overnatting, og konferansefasiliteter. Arealdisponeringen skal sikre grunnlaget for satsing og utvikling, både fra det offentlige og for næringslivet.

«**Mulighetsstudie Torghatten**» (utført for Torgarhaugen, 2015): «*Det store besøket bør kunne gi grunnlag for kommersielle tilbud i sommerhalvåret – servering, overnatting og ytterligere opplevelsestilbud. Markedssegmentet er mest ferie og fritid, muligens noe kurs- og konferanse.*»

Dette er sammenfallende med intensjoner til **Nasjonale Turiststier**: «*Det store besøket skal også bidra til lokal verdiskaping. Turiststiene skal være gode eksempler i et bærekraftig norsk reiseliv (og friluftsliv).*» Nasjonal Turistveg og Nasjonal Turiststi vil øke Torghattens kvalitet og status. Dette vil gi mer markedsføring (bl.a. i sosiale media), samt sannsynligvis enda flere besøkende med lengre oppholdstid og forlenget sesong.

Også **Visit Helgeland** skriver, i sitt «Nyhetsbrev» av 12. juli 2024, om «Gode utsikter for sommersesongen»: Nesten 70 % ser en økning i bestillingene for årets sesong sammenlignet med

fjoråret. 26 % rapporterer om «stor økning». Ellers: «Vi drømmer om en jevnere fordeling av besøkende gjennom året, en forlenget sesong som lar oss dele alt det Helgeland har å by på med flere. For å realisere dette, kreves strategiske arbeid over tid. ... I stedet for å signalisere at reiselivet stenger ned, la oss vise turistene at Helgeland har mye å tilby også utenfor sommersesongen.» Deretter gis fire tips: Fremheve høstens attraksjoner. Markedsføre festivaler og arrangementer. Tilby helårsaktiviteter. Samarbeid med nabobedrifter. – Torghatten bør kunne levere på mye av dette.

2. Reiselivets organisering:

Den er mangfoldig. Fra Thon Hotell, via små private enkeltbedrifter, til Visit Helgeland AS. Destinasjonsselskapet er heleid av kommunene på Helgeland. Et felles verktøy for ei positiv utvikling av reiselivet – bærekraft, kompetanse og samarbeid. Det tilrettelegges for økt trafikk. Det meste av kommunens midler til reiseliv brukes på Visit Helgeland, som også har turistinfo i Brønnøysund.

Brønnøy kommune deltar ellers i Trollfjell geopark og friluftsråd (6 kommuner); Helgeland Museum (med avdelinger i alle 18 kommuner); Lomsdal–Visten nasjonalpark / Njaarken varjelimiedajve (4 kommuner); Kystriksveien fv. 17 (Nasjonal Turistveg); norsk-svenske Sagavegen; og i opplevelsesnettverket «Reis og Nyt Sør-Helgeland»; samt at Brønnøy kommune eier Brønnøy Havn KF. For øvrig har Brønnøy kommune solgt sine aksjer i Norsk Havbrukssenter og i Torghatten ASA.

Ellers er det en rekke andre organisasjoner som driver aktivitet innen reiseliv / friluftsliv / kulturminner: DNT Sør-Helgeland; Nordnorsk Pensjonistkskole (Sømna); Gangarlaje (mest Velfjord); jeger- og fiskerforeninger; historielag; kystlag; idrettslag; sjøsportklubb; småbåtforeninger; husflidslag; m.fl. – Det er behov helhetlig tilnærming og bredt samarbeid.

3. Verdiskapingens perspektiv og dimensjoner:

a. Kulturell verdiskaping:

Turkulturen definerer oss som nasjon. Tilgangen til natur, via Friluftsløven og den allmenne ferdselsretten, er et felles gode av høy verdi. Tilgang til parker, friluftsområder, utsikt og tilgang til sjø og vann bidrar også til positiv opplevd livskvalitet og attraktive samfunn. I Brønnøy kommune har 74 % av bosatte i tettsteder trygg tilgang til rekreasjonsareal (SSB). Torghatten har vært et slikt område i minst 200 år – fottur og gateløp, kor og korps konserter, m.m. Mange av Hurtigruteturistene og andre cruiseturister, som ofte er internasjonale gjester, har med guider til Torghatten. En god guide kan snu en dårlig dag til en fantastisk opplevelse. Guider gir opplevelsen mer innhold, øker sikkerheten, gir folkeopplysningen, og øker verdiskapingen.

b. Sosial verdiskaping:

Å skape god livskvalitet og levende lokalsamfunn hvor flere ønsker å bo er en viktig del av det grønne skiftet. De ulike stedenes kvaliteter og særpreg må settes i sentrum – vi må sikre Torghatten som et fortsatt fortrinn. Tilgang til natur og positivt omdømme av tilrettelegging, som ved Torghatten, skaper identitet samt blilyst og bolyst. Friluftsliv, og turismen på sitt beste, er en aktiv bidragsyter til at reisemål og lokalsamfunn er gode steder å bo, og gode steder å besøke.

Den sosiale verdien av friluftsliv ble også bekreftet under pandemien – som møteplass og som positiv faktor for folkehelse. Nye Torghatten medvirker også til økt lokal stolthet. Mye av turaktiviteten i Torghatten (og i Brønnøy) er knyttet til privatbil, som ofte er små familiegupper.

Bussturistene har ofte rot i Hurtigruten og andre cruisebåter. De lokale bruker ofte Torghatten til friluftsliv og trening. Ulike friluftsansjoner bruker også området mer sporadisk, til fellesturer.

c. Økonomisk verdiskaping:

Det fins ikke sikre tall på årlig økonomisk verdiskaping fra Torghatten. Basert på Innovasjon Norge sine gjennomsnittstall, kan turistandelen stipuleres til rundt 45 millioner kroner. Tar vi utgangspunkt i årlig besøkstall på 60 000, og anslår at 15 000 er folk på dagstur; Brønnøyværingar og cruiseturister. Ut fra et besøkstall på 45 000 x kr. 1.000 pr. person = 45 mill.kr.

I dag er det to bedrifter som direkte er knyttet til reiseliv ved Torghatten, og en tredje er i

startfasen. Hvis en antar at besøkende i Torghatten legger igjen 10 % i de to stedlige bedriftene = 4,5 mill.kr. Eller, hvis vi antar 20 % = 9 mill.kr. i driftsinntekter. Ifølge tall fra Brønnøysundregistrene hadde Torghatten Camping & Strandrestaurant AS driftsinntekter på kr. 7.089.000 i 2021, og 3.479.000 i 2023. Mens Torgarhaugen Gjestehus AS hadde kr. 3.679.000 i 2021, og kr. 1.079.000 i 2023. Lønnsomhet til de to bedriftene ved foten av Torghatten beskrives av analysefirmaet «Proff», som «Ikke tilfredsstillende». Deres vurdering av likviditet og soliditet er mer ulikt for de to bedriftene.

I tillegg er der aktører med transport, turledelse, og aktiviteter. Verdiskapingen ved Torghatten kan økes ved økt aktivitet, økt samarbeid, justering av åpningstider. Det bør også kunne være et potensiale i arrangement og i mer aktivitet. Det kan handle om å få alles interesser til å fungere sammen i en felles ambisjon. Det vil handle om felles anstrengelser for å skape stedlige kvaliteter og verdiskaping – i fellesrommet mellom frie goder og kommersielle interesser. **Manglende kunnskap:** Mer presis vurderinger av mulighetene for verdiskaping av Torghatten, og spesielt ved Torghatten.

De mest optimistiske på det grønne skifte (les: Nordland fylkeskommune) håper at en kan øke verdiskapingen med mindre samlet miljøpåvirkning og betydelig lavere klimautslipp. En jobber på tvers av tre dimensjoner sosial, miljømessig og økonomisk bærekraft. – Men, selskapet «Menon Economics» har målt effekten av ulike turistvegsatsinger. Konklusjonen er «en betydelig økning i verdiskapingen. ... De fleste som driver turistvirksomhet i nærheten av en Nasjonal turistveg anser satsningen som en enorm gavepakke.»

«Retten anser at det er treffende å betegne hele turistveganlegget ved Torghatten, både stisystemet og vegtiltaket for øvrig, som en gavepakke. Anlegget er blitt svært flott og en berikelse for hele landsdelen. Dette er ikke bare rettens oppfatning – det fremgår av allment tilgjengelige opplysninger at turistveganlegget i Torghatten vant Landskapsarkitekturprisen for 2024, utdelt av Norske landskapsarkitekters forening.»

Helgeland tingrett: «Ekspropriasjonsskjønn – Torghatten», side 55, avsagt 23.10.2024.

3.9. BÆREKRAFT OG KLIMA:

Bærekraftig utvikling er utvikling som imøtekommer dagens behov, uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov. (Definisjon fra Brundtland-kommisjonen, 1987). Bærekraftig utvikling omfatter minst tre dimensjoner: sosiale forhold, økonomi, og miljø / klima. Våre valg og handlinger har betydning for å nå nasjonale og internasjonale mål for en bærekraftig utvikling.

Reiselivets utfordring knyttet til bærekraft vil spesielt ligge i reisens lengde, innhold og form. En buss kan erstatte 40 biler! Valg av transportmiddel være av stor betydning – er det sykkel eller fly, er det bil eller buss? Derfor gir det ofte mer bærekraft om turisten ble ett døgn eller to ekstra. Aktiviteter, arrangement, og god info om andre utfarter kan få turisten til å bli lengre. Det kan også være at framtidens turister blir mer miljøbevisst og reiser mer kortreist! Allerede på 1920 tallet ga lederen i Helgeland Turistforening denne bekymringsmeldingen: «*Turisten jager landeveien nordover, 20 km i timen, og får således ikke se så meget.*»

Torghatten skal stå fjellstøtt inn i framtida. I utgangspunktet er det få aktiviteter som er så miljøvennlig og framtidretta som det enkle og kortreiste friluftslivet. En fottur i Torghatten bør også være et positivt element i et godt reiseliv – på rett side av vektskåla. Vi håper og tror at det meste av den nye tilretteleggingen igjennom Torghatten er bærekraftig ved sin kvalitet, og ved sitt 100 års perspektiv. Derved er det relativt lite behov for ressurskrevende vedlikehold.

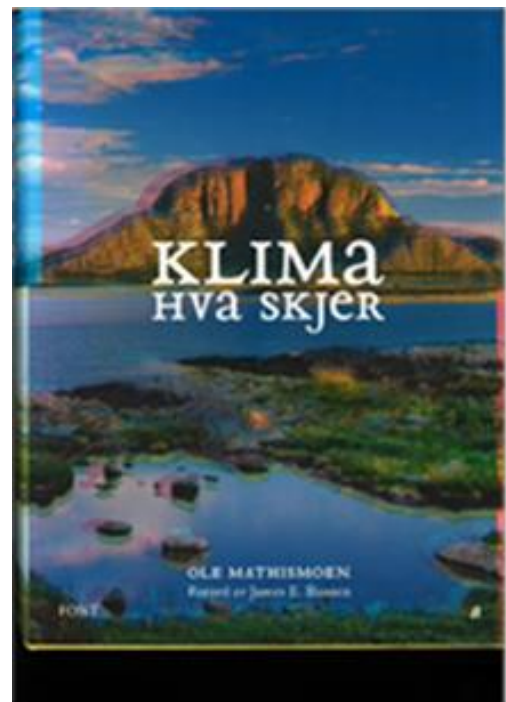
Illustrasjon: Torghatten er også brukt som et symbol på klimaendringer og havnivå. Foto av Torghatten er med rette på bokomslaget til «KLIMA Hva skjer» (2007).

Alle oppfordres til å bidra til bærekraftig friluftsliv og turisme, og dermed hjelpe til med å ta vare på natur og lokalsamfunn. Dette kan i Torghatten gjøres ved:

- Planlegge turer etter evne og erfaring – følg Fjellvett-reglene til DNT.
- Praktisere sporløs ferdsel og ta med avfall hjem, eller til nærmeste søppeldunk.
- Hold Torghatten fri for varding, tagging og klistermerker.
- Planlegg toalettbesøk slik at du får gjort det du må der det ikke er til sjenanse for andre.
- Hold hunden i bånd og god avstand til dyr og fugler. Respektere lokalt dyreliv.
- Gå ikke på dyrka mark i vekstsesongen.
- Respektere privat eiendom og hold avstand til hus / hytter.
- Husk det generelle bålforbudet i Norge, fra 15. april til 15. september.

Norge har gjennom Parisavtalen (2015) forpliktet seg til å **kutte klimagassutslippene** med minst 55 % (!) fra 1990-nivå innen 2030. I Miljødirektoratets «Kommunefordelt utslippsstatistikk» (mai 2024) framgår det at **Brønnøy har et klimagassutslipp** på 7,1 tonn CO₂e pr. innbygger. Til sammenligning har Rana, med sin industri, et utslipp på 29 tonn pr. innbygger og en negativ endring på + 32,5 %!! Mens Brønnøy «står på stedet hvil» med – 0,5 % endring siste år. Klima- og miljøbelastningen fra kommunene er på rundt 5 % av det totale klimaavtrykket til Norge.

De største utslippskildene i Brønnøy er jordbruk med 33 % - skipsfart 20 % - veitrafikk 15 %. Jordbruk og veitrafikk har hatt en nedgang, mens sjøfart har hatt en oppgang. I «utslipp fra

veitrafikk» utgjør personbiler rundt 50 %, tunge kjøretøy 22 %, og busser 17 %. I 2022 fordelte bilparken i Brønnøy seg med 360 elbiler (8%), 2494 dieselmotorer (56 %), 1212 bensinbiler (27 %), og 417 annet drivstoff, hybrid (9%). «Framtiden i våre hender» (2022) skriver: «Mellom 2009 og 2021 har Brønnøy kuttet sine utslipp med 9,2 %. Dette er midt på treet sammenlignet med andre, ... Jordbruk er den største utslippssektoren i Brønnøy kommune. Totalt har Brønnøy et utslipp på 56 147 tonn CO₂-e i året. Det tilsvarer 7,2 tonn per innbygger i kommunen.»

Været i Brønnøysund og ved Torghatten er påvirket av sin nærhet til sjøen. I forhold til breddegraden er vintrene svært milde og våren kommer tidlig. Ut fra tilgjengelig værstatistikk har Brønnøysund et årsgjennomsnitt (gj.s.) på 5,8 °C i **perioden 1931-1960**, mens temperaturnormalen 1961-1990 er på 5,6 °C. I perioden 1931-1960 var det bare februar måned som hadde i gj.s. minusgrader, -0,8 °C.

Gradestokken viste, i **perioden 1961-1990**, at det var tre måneder med gj.s. minusgrader: -0,1 i desember, -1,1 i januar og -0,6 i februar. Som den foregående 30-årsperioden er juli og august de varmeste med 13,1 og 13,0 °C. I **perioden 2012 – 2021** er den varmeste måned juli med 15 °C gj.s.; den kaldeste er januar med 0 °C gj.s.; mest vind er det i januar med 11 m/s gj.s..

I oktober er det tre ganger mer nedbør enn i mai. Brønnøysund har en gjennomsnittlig **nedbørmengde** på 1345 mm pr. år i perioden 1931-1960, mens nedbørnormalen 1961-1990 er på 1510 mm pr. år i gj.s. «Bestetida reise.no» skriver: Årlig faller det gj.s. 1734 mm nedbør i Brønnøysund. Av denne nedbøren er 191 mm snøfall. Oslo mottar 1289 mm nedbør pr. år.

I «Klimaprofil Nordland» fra 2016 anslås det at **årstemperaturen** i fylket vil øke med ca. 5 grader C, fram mot år 2100. Temperaturen vil øke mest om vinteren og minst om sommeren. En må også forvente flere dager med nedbør, og med økt intensitet. Hvis vi går til Brønnøy, og hvis vi klarer å få utslippene ned til middels nivå, så gir NRK oss disse tallene: Temperaturen i Brønnøy blir midt på treet med + 2,7 °C. Hvis vi ikke klarer klimamålene så kan det bli 4,5 °C varmere. Nedbørsøkningen i Brønnøy blir ganske beskjeden med 4 %, men det blir 19 dager mer med regntøy og støvler, mens antall skidager blir halvert! Det blir betydelig flere regnskurer, og de kan bli 50 % kraftigere. – Dette understreker viktigheten av vannrennene som er etablert (i 2023), ved stien på nordøstsida av Torghatten. Men, kraftigere regn kan ha betydning for framtidig rasfare.

Havnivåstigning kan være en kilde til klimarisiko for en kystkommune. I Brønnøy vil beregnet havnivå i 2090 være mellom + 11 cm og + 57 cm. Hvis det siste nivået – så kan oversvømte områder, ved middel høyvann i 2090 i Brønnøy, dekke 5,1 km², ramme 1,1 km vei og 357 bygninger. Det antydes at «200-års stormflo» kan treffe Brønnøy minst én gang i året. – Ved Torghatten er dette mest kritisk for deler av «Kyststien» og deler av «Torghatten rundt», ved stormflo.

Illustrasjon: Torghatten pryder forsiden av «Bodø 2024», søknaden for å bli Europeisk kulturhovedstad.

PS! Det er 22 mil i luftlinje til Bodø. Det er 42 mil med bil, og det kan ta 7 timer. – Likevel, så sentralt kan eventyrfjellet Torghatten være for nordlandsk identitet og verdiskaping.

Torghatten er trolløyet som aldri sover, som våker over land og folk:
«En fierding fra Brønøe den stoere Torg-Hat, Som seer med usovendes Øye. ...
En Hat udaf Kampen hin haarde; Hvorunder den haver sit øye bereed,
Som aldrig af Søvnens kand vorde forleed, Ey heller tillukket kand vorde ...» ⁽¹⁾.
Petter Dass (1647 - 1707), dikterpresten i Nordlands Trompet.
- Hva vil vi våke over i dag?

4. ANALYSE AV MÅLENE I LYS AV KUNNSKAP

Målene harmonerer bra med realiteten og kunnskapen – etter at prosjekt Torghatten som særskilt attraksjon (ikon-punkt) i Nasjonale Turistveger er gjennomført. Torghatten skal levere opplevelser av nasjonalt nivå, og har nå gode muligheter for det.

1. DET NATURBASERTE TUR- og REISEMÅLET:

- **RESULTATMÅL:** Økning av turisttrafikken ved Torghatten er både forventet og ønsket, men er i stor grad avhengig av at også Helgelandskysten lokker. Reisetilbudet ved Torghatten må være rustet mot «overbesøk» - med den store oppgraderingen i 2023 > 2024 er det forhåpentligvis skapt en foreløpig god buffer. Torghatten skal fortsatt gi positivt omdømme, et mer bærekraftig friluftsliv og reiseliv, samt stolthet og identitet.
- **MULIGHETER:** Torghatten er ett av Norges mest spesielle og berømte fjell. Også en av 10 særskilte attraksjoner i Nasjonale turistveger. Storslått og variert med det eventyrlige fjellet, og et av verdens største grunthav og strandflater (havlandet). For de særskilte attraksjonene, som Torghatten, er det utarbeidet kvalitetskrav:
 - Stedet må ivaretas og videreutvikles som en nasjonal turistattraksjon.
 - Landskapsrommet rundt må forvaltes slik at attraksjonen ikke blir forringet.
 - Det bygde må ha kvalitet i samsvar med ambisjonene i turistvegsatsingen.
 - Det offentlige må sikres kontroll over arealene som inngår i attraksjonen for å ivareta nasjonal kvalitet på investeringar og framtidig drift og videre utvikling.

Hva er Torghattens tåleevne? Hva er forventet besøk?

Vi ønsker å optimalisere besøket ved å ha mest mulig planlagt og forutsigbar framtid. Vi har ikke eksakt kunnskap om smertegrensen – er det ved et dagsbesøk på 1000 eller er det ved 2000? – Foreløpig hypotese er at turstien, etter opprustningen i 2023 / 2024, kan tåle en 5-dobling av besøket. Øvrig infrastruktur kan tåle en dobling eller tredobling av besøket. Torghatten er som de fleste andre besøksmål en del av et omland. De fleste som kommer til Torghatten, er tilreisende. Og de fleste har ikke Torghatten som eneste turmål. Omlandet kan være Sør-Helgeland, Helgeland eller Nord-Norge.

I Brønnøysunds Avis, 8/11-2024, refereres det til daglig leder i **Visit Helgeland** – som sier at reiselivet på Helgeland har potensiale for en dobling innen 2035, og at en bør satse på opplevelser.

Nasjonale Turiststier sier: «Kravet om høyt antall besøkende må ses i relasjon til variasjon i type natur og attraksjon, lengde og vanskelighetsgrad på turen og geografisk beliggenhet.»

Torghatten har i dag rundt 70 000 besøkende. Fjellet ligger i et område som er tynt befolket – de fem kommunene på Sør-Helgeland har 13 000 innbyggere (ca. det samme som år 1900). Her er relativt store avstander – Torghatten ligger 11 mil fra E6. Det er 25 mil til Helgelands største kommune (Rana), som har 26 000 innbyggere. Det er 36 mil til Bodø, som har 53 000 innbyggere. Trondheim ligger også 36 mil unna Torghatten – denne byen har 213 000 innbyggere.

Mengden av utenlandske turister i Torghatten er spesielt knyttet Hurtigruten og andre cruiseskip, og passasjerene er der ofte av eldre årgang. Prisen på en slik utflukt er kr. 1590!! Så langt har mengden av unge utenlandske «selfie»-turister ikke oppdaget Torghatten, muligens er det «ikke farlig nok»!? – Foreløpig påstand: Det blir på sikt ikke en radikal økning av besøket til Torghatten (i 200 000-klassen) – uten at regionen løftes med andre attraksjoner som Leka, Vega, Lomsdal-Visten, Brønnøysund, kystkultur, grotteriket, m.m.

- **UTFORDRINGER:** Tross stor bedring – det kan bli kapasitetsproblemer med infrastrukturen på de beste besøksdagene. Ved en mangedobling av besøket, så kan kapasitet på offentlig parkering og toalett bli satt på prøve. Det kan ligge en viss reserve i de to lokale reiselivsbedriftene. En annen utfordring kan være fylkesvei 7234 sin trafikkmessige kapasitet, herunder bredde og antall møteplasser. Dette til tross for at veien ble rustet opp i 2023 / 2024. Med kritisk infrastruktur kan også medregnes Brønnøysund sentrum, som «turistnav». Den tydelige turstien bidrar nå til en sterkt kanalisert turrute, men det er ellers fortsatt avveining mellom bruk og «vern» i enkelte deler av Torghatten. Dette er foreløpig, uten guider, et hinder for å spre trafikken friluftsområdet.

2. NATUR- OG KULTURVERDIER:

- **RESULTATMÅL:** Det er mye kunnskap i landskapet – her er mye å formidle. Natur- og kulturverdiene skal være minst mulig påvirket av det store besøket. Samtidig gi kunnskap om de samme verdiene, spesielt knyttet til kvartærgeologi og steinalder. Her skal de besøkende både få utsikt og innsikt.
- **MULIGHETER:** Mye å fortelle – god synliggjøring ved skilt, info-tavler og QR-koder. Stien er tydelig og kanalisert, og det å gå utafør stien er ubehagelig. Menneskene blir små og sårbare i Torghatten. Naturen er det dominerende og robuste – og naturen tar tilbake, hvis den er i det lunet.
- **UTFORDRINGER:** Store natur og kulturverdier, som kan gå tapt ved vardebygging og tagging. Det trengs også mer kunnskap og kompetanse om natur- og kulturverdier.

Foto: Nasjonalballetten >

3. SIKKERHET OG BEREDSKAP:

- **RESULTATMÅL:** Det skal føles rimelig trygt å gå i Torghatten og det skal være minst mulige ulykker og skader. Beredskapen skal få økt fokus.
- **MULIGHETER:** Sikkerheten er radikalt bedret ved Turistvegprosjektet, men ikke 100 %. Det skal fortsatt anbefales ikke-ferdsel i vinterhalvåret, i Torghatthullet. Fysiske og digitale tiltak.
- **UTFORDRINGER:** Hvis antallet besøkende er økende og hvis rasfaren er økende ved klimaendringer og heftigere vær!? – Så vil også risikoen for personulykker i Torghatten være økende, og vi kan bevege oss mot «sannsynlig». Klimaendringer med kortere «fryse > tine-periode» vil redusere rasfaren, mens større nedbørsmengder vil øke faren for erosjon. Sannsynligheten for at turistene blir rammet av trafikkulykke på vei til Torghatten er foreløpig større enn rasfaren. Fra

2016 til og med 2020 var det 33 skadde og drepte i trafikken i Brønnøy, fordelt på 41 ulykker. I årene 2021 til 2023 14 skadde og 4 drepte i Brønnøytrafikken. Også stormflo og framtidig havnivåstigning kan påvirke Kyststien ved Torghatten. Båltønning utgjør en fare for lyng- og skogbrann - dette kan også ramme bebyggelse.

4. BESØKSTILFREDSHETEN:

- **RESULTATMÅL:** Torghatten skal gi sterke inntrykk med små avtrykk – en positiv opplevelse for livet. Besøktstilfredsheten skal være stor og klimaavtrykkene skal være små. En tur som gir innsikt – det er kunnskap i landskap), som resulterer i godt omdømme og flere besøk.
- **MULIGHETER:** «Alle skal med», fra 1 år til 90 år. Gi trygghet for de besøkende – gi ekte opplevelser. Turen igjennom Torghatthullet er ikke universelt utforma, men har nå fått bedre tilgjengelighet. Deler av «Kyststien» er universelt utforma. Etablere og synliggjøre klima-vennlig transport, fra Brønnøysund til Torghatten – minsker trykket på vei og P-plasser. Ønske om at trafikken spres utover året. Flere arrangementer på andre tider enn sommer. Muligens kan noe av sommervertene (sommerjobb for ungdom) også brukes ved Torghatten, som vertskap og stipatrolje i høysesong eller på spesielle utfartsdager. Tilrettelegge og informere flere gjester til å komme sjøveien, og legge til på Torgøyen. Det er framkommet ønsker om at toalett i sørvisbygget skal være åpne hele året.
- **UTFORDRINGER:** Sesongen er rimelig konsentrert, og de besøkende er mangfoldige. Vi har for lite kunnskap om den besøkende, i og ved Torghatten.

5. VERDISKAPING:

- **RESULTATMÅL:** Et mer helhetlig og tilgjengelig reisemål. En får sesongutvidelse, arbeidsplasser, konkurransedyktige priser, økonomisk bærekraft, og samarbeid. Gjensidig nytte.
- **MULIGHETER:** Merkevarer Torghatten kan bli enda tydeligere og sterkere. Det bør nå være grunnlag for positiv opplevelse og lengre opphold ved Torghatten, med de store offentlige investeringene som nå er nedlagt der. Få helhetlige pakker med transport, overnatting, mat og aktiviteter. Oppleving og kvalitetene ved oppholdet i Brønnøy skal medvirke til lokal verdiskaping uten at besøkstallet trengs å økes tilsvarende. Rett gjest, på rett sted, til rett tid, og rett kostnad. Lokalbefolkningen kan bidra til en utvidelse av sesongen. å unngå utfart til stedet i høysesong. Kanalisere flere besøkende til reiselivsaktørene i området.
- **UTFORDRINGER:** Kort sesong – bra tilbud og besøk på sommeren, men svakere helårstilbud. Mulighetene er nok ikke bra nok utnyttet. Samarbeid, rekruttering, kompetanse og bærekraft kan være utfordringer for framtida.

6. LOKALSAMFUNN:

- **RESULTATMÅL:** Turismen skal være en positiv bidragsyter til å skape gode reisemål og lokalsamfunn. Ekte, levende, raust, og gjestfritt lokalsamfunn. Torghatten skal bidra til et stolt og attraktivt nærmiljø.
- **MULIGHETER:** Redusere belastningen på lokalsamfunnet ved informasjon, kanalisering, og avbøtende tiltak. Gjensidig nytte av infrastrukturen, f.eks. bedre vei / flere møteplasser. Styrking av sosiale verdier – herunder aktiviteter og arrangement.
- **UTFORDRINGER:** Naboskap og infrastruktur kan bli utfordret ved ei radikal besøksøkning (fra 2 til 3 gang). Men, allerede er det uønsket ferdsel på privat eiendom, spesielt hytter, bolighus, og private veier. Villcamping (bobiler) er i dag et problem fra Nordhus til og Torghatten. Trafikktrykket på fylkesveien kommer til å bli økende. Det må legges godt til rette slik at det blir tydelig hvor man ønsker besøkende, og hvilke områder som skal skjermes.

*«Kjære, trauste «hatten», fra alle de mangfoldige kanter jeg har tegnet deg.
Og du skuffer ikke, du hatt. Jeg vet at du har forglemte huler, ganger og skar
i ditt merkelige forunderlige hode. Jeg har vært overalt, oppå og inni deg.
Det beste har du gjemt bort og holdt for deg selv.
Ditt store berømte turisthull er det minste ved deg.»*

Kaare Espolin Johnson (1907-1994), billedkunstner, bodde her i en periode på 1950-tallet.

5. STRATEGISKE GREP

Strategi handler om «slik gjør vi det». Strategiske grep beskriver overordnet hva som må gjøres for at vi skal oppnå målene som er valgt for arbeidet, og som til slutt skal resultere i de tiltakene som skal gjennomføres. Strategien inkluderer samfunnsøkonomiske, kulturelle, klima- og miljømessige muligheter og utfordringer, og som bidrar til god besøksstyring.

Brønnøy kommune utarbeider nå ny «Kommuneplan Samfunnsdel». Under «Satsingsområde 2: Verdiskaping og næringsutvikling er viktig for Brønnøysamfunnet», som en av flere strategier: «Videreutvikle Torghatten som turistattraksjon på en bærekraftig måte.» Her følger, i denne «Besøksstrategien», flere spesifikke strategiske grep for Torghatten:

1. Strategiske grep for det naturbaserte tur- og reisemålet

– nasjonal standard opprettholdes og utvikles

- Opprettholde standarden på Nasjonal Turistveg installasjonene.
- Opprettholde standarden på Sherpastien – utføre tilsyn.
- Opprettholde standarden på Kyststien – formalisere vedlikeholdet.
- Stimulere til etablering av nye bærekraftige reiselivstilbud.
- Ansvarlig markedsføring – informasjon og kompetanseutvikling.
- Sørge for guider og godt vertskap – gi både utsyn og innsikt.
- Styrke koblingen mellom reiseliv, mat, kulturlandskap og utmark.
- Aktiviteter og arrangement.
- Delta i nettverket til Nasjonale Turiststier, samt fortsette dialogen med Nasjonal Turistveg.

Og Torghatten skal bli en av 15 «Nasjonale Turiststier.»

2. Strategiske grep for natur- og kulturverdier

- Styrke forvaltningen av natur- og kulturverdiene
- Etablere og synliggjøre tilbudet om klimavennlig transport til Torghatten
- Mer guiding og godt vertskap – en videreføring av ressursene
- Bærekraftig utvikling / klimatilpasning

Foto: Ambulanse helikopteret i Brønnøysund.

3. Strategiske grep for sikkerhet – forebygge ulykker og skader

- a. Torghatthullet – fortsatt overvåking av rasfaren.
- b. Torghatthullet – fortsatt «vinterstengt».
- c. Beredskapsøvelse Torghatten.
- d. Forebygge gress- og lynnbrann.
- e. Farlig kløft – tydelig advarsel.
- f. Fjellrensk ved behov.
- g. Fokus på båndtvang for hunder.

4. Strategiske grep for de besøkende

– **besøktstilfredsheten skal være stor og klimaavtrykkene skal være små**

- a. Skape den best mulige brukerreisen.
- b. Kompetanse i alle ledd. Styrke informasjon og profileringen.
- c. Mobilisere til lokalt engasjement for Torghatten og omland.
- d. Reiselivsnæringa – ansvarlig og faktabasert markedsføring.
- e. Informasjon og forutsigbare rutetilbud Brønnøysund – Torghatten
- f. Helgelandsmat på alle bord.

5. Strategiske grep for verdiskaping

– **arbeidsplasser, lønnsomhet og positiv overrisslingseffekt**

- a. Samarbeid og arbeidsdeling – dra i samme retning.
- b. Tydeliggjøre Torghatten som naturattraksjon og ikon.
- c. Bygge aktørnettverk. Bygg kompetanse og rekruttering.
- d. Lønnsomme bedrifter – økt markeds kunnskap og økt tilgjengelighet.
- e. Produktutvikling, kurs, guiding, utleie av utstyr, lokalmat, og nærmarked.
- f. Sørge for synlighet av geoparken for å opprettholde UNESCO-statusen.

6. Strategiske grep for lokalsamfunnet

– **lokalsamfunnstilfredsheten skal være god.**

- a. Mobilisere til lokalt engasjement i et langt perspektiv.
- b. Avbøtende tiltak for naboskapet på Torget Indre.
- c. Gi Torgar grendehus en framtidsrolle.
- d. Kommunal deltakelse i Vestsideveien, 25 %.
- e. Et årlig åpent møte om Torghatten.

*«Klokken 14, etter lunsj, stanset skipet ved Torghatten. ...
Det er mange legender og fantasier rundt fjellet,
noe i likhet med «Ta Mong Lai» - legenden vi har i Siam. ...
Da vi kom til nordsiden, så vi fjellet med et stort hull i midten,
noe i likhet med det gjennomhullede fjell i Pathalung.
Men hullet i dette fjellet tok seg bedre ut, fordi det er nøyaktig i midten,
både fra side til side og fra topp til bunn.»*

Chulalongkorn (1853-1910), konge av Siam (Thailand), reisebrev til sin datter, 1907.

6. TILTAKSPLAN

Nasjonal Turiststi: «*Ordninga skal ikke legge tilrette for mer utbygging og tiltak enn det som er nødvendig. Alle tiltak skal være innenfor rammene av allemannsretten og norsk friluftstradisjon. ... Det gis ikke tilskudd til drift.*» NB! Tiltaksplanen bør beskrive hvilke tiltak som er nødvendige for å legge til rette for bærekraftig utvikling i det naturbaserte reisemålet eller utfartsområdet. Tiltaksplanen kan ved behov, innenfor perioden, revideres uavhengig av resten av besøksstrategien.

Nasjonal Turistveg: I «Avtale mellom Statens vegvesen, Brønnøy kommune og Nordland fylkeskommune om finansiering, planlegging, bygging og drift av attraksjonen Torghatten», (signert 6/1-2020) står det: «6. Drift og vedlikehold: ... Nordland fylkeskommune har ansvar for: Drift og vedlikehold av fv.54 og parkeringsplassen ved Torghatten. Søppeltømming og renhold gjennom fylkeskommunens ordning for drift av fylkesvegene.

Statens vegvesen har ansvar for: Vedlikehold og reparasjoner av turistveginstallasjonene, dvs. sørvisbygget, sti opp til og gjennom hullet, utsiktsinstallasjoner og informasjonstavler / skilting. Brønnøy kommune har ansvar for: Drift og vedlikehold av vann;- og avløpsystemet. Drift og vedlikehold av øvrige stier og skilting i området rundt Torghatten. Sikkerheten for publikum som ferdes gjennom hullet.»

1. DET NATURBASERTE TUR- og REISEMÅLET – nasjonal standard opprettholdes og utvikles

TILTAK – DRIFT og VEDLIKEHOLD	ANSVAR / SAMARBEID	FINANSIERING	MERKNADER
Fv. 7234 – drift / vedlikehold	N. fylkeskommune		flere møteplasser + plan sykkelvei til Torghatten
NT installasjoner - drift	Nasjonal Turistveg		P-plass / sørvisbygg / tursti
Tursti: vår- og høst-reingjøring (april / okt.)	Brønnøy kommune (Bk) - Park	5 dv., egen arb.kraft	stikkrenner, jettegryte, småstein trapp, kvisting
Forebygge vardebygging, tagging, og klistermerker	Bk Park + «sommerverter»	Egen arb. kraft Driftsmidler	rask korrigerings
Ferdsestillerne	Bk Teknisk	Egen arb. kraft Driftsmidler	tilsyn og drift
Skilt / infotavler – tilsyn	Bk kultur / næring	Egen arb. kraft	herunder QR-kode
Kyststien – påfylling av grus	Bk Park / Teknisk	Egen arb. kraft Driftsmidler	ved behov
Avskjære ferdsel over innmark, v/ Ytre Hatten	Bk Park	Egen arb. kraft	flytting av små ospetrær – redusere innsyn
???			

UTVIKLINGSTILTAK	ANSVAR / SAMARBEID	FINANSIERING	MERKNADER
Ny gangbru ved Ytre Hatten	Torgar grendelag + Brønnøy kommune	Spillemidler 40% +m.m.	18 meter metallbru, anslag kr. 500.000
Petter Dass-plassen som alternativ kulturarena	Brønnøy kommune + Kulturlivet	Prosjektmidler	Sherpa-handverk
Videreføre brukerundersøkelsen i 2025	Brønnøy kommune / Visit Helgeland	Prosjektmidler	Digitalt verktøy
Geopark-utstillingen i Sørvisbygget fullføres	Trollfjell Geopark	Spleiselag	Tydeligere info om utstillinga
Steinkant mot «stormflo», ved Kyststien	Brønnøy kommune Nasjonal Turistveg	Spleiselag / prosjektmidler	Deler bør også heves. Klimatilpasning.
Trapper ned i fjæra, fra Kyststien	Brønnøy kommune / grunneier	Prosjektmidler	Tre stk.?
Utvikle Kyststien som vinterutflukt	Visit H./ Trollfjell / grunneiere	Prosjektmidler	Brandshaugen som turmål og fotopunkt??
Kongesignaturene oppfriskes	Brønnøy kommune / gravskriftfirma	Prosjektmidler	
Torghatten arrangement og aktiviteter	Næringsliv og kulturliv	Salg og billettinntekter	Konsert, hist.vandring, teater, friluftsliv, m.m
Oppdatering av skilt og tavler	Bk kultur / næring	Prosjektmidler	
Gode digitale løsninger	Reis og Nyt Sør-Helgeland	Prosjektmidler / spleiselag	bl.a. book-bare guidetilbud
Bedring av kaiforhold ved Indre Hatten?	Grunneier, Havnevesen, m.fl.	Spleiselag	Til vurdering
Delta i nettverket til Nasjonale Turiststier	Brønnøy kommune	Egne midler	Erfaringsutveksling
Autorisasjon av Torghatten som nasjonal turiststi ???	Brønnøy kommune	Egne midler	Søknad innen 15. april 2025

2. TA VARE PÅ NATUR- og KULTURVERDIENE

TILTAK	ANSVAR / SAMARBEID	FINANSIERING	MERKNADER
Flora langs turstien kartlegges	Brønnøy kommune NINA	Prosjektmidler	
Skolering av gode guider og godt vertskap	Visit Helgeland, Trollfjell Geopark	Prosjektmidler Deltakeravgift	Kurs via KS, NNPS, Innovasjon Norge, m.fl.
Guidemaler, spes. kvartærgeologi og steinalder	Trollfjell Geopark, Visit Helgeland, Bk	Egen arbeidskraft, dugnad	PS! Videreforedling av ressursene
Navnesteinen flyttes	Bk, grunneier	Dugnad	PS! Utført?

Søppelplukking i fjæra ved Torghatten	Visit Helgeland, frivillige	Turister og lokalsamfunn	En del av det «regenerativt reiseliv»
Kompetanseheving blant reiselivsbedrifter	Trollfjell geopark	Prosjektmidler, egeninnsats	Kunnskap og ferdsel i sårbar natur
Tilbud om klimavennlig transport til Torghatten	Fylkeskommunen Trafikkselskapet	Billetter + driftsmidler	Viktig miljøtiltak, minsker trykket
???			

3. FOREBYGGE ULYKKER og SKADER

TILTAK	ANSVAR / SAMARBEID	FINANSIERING	MERKNADER
Torghatthullet – fortsatt overvåking av rasfaren	Brønnøy kommune	Driftsmidler	Inspeksjon med geolog – ved behov
Torghatthullet – fortsatt «vinterstengt»	Brønnøy kommune Visit Helgeland	Egen arb.kraft prosjektmidler	Mer og tydeligere informasjon
Beredskapsøvelse Torghatten	Nødetatene	Egen arbeidskraft	«Klargjøre» 3 landingsplasser for helikopter
Sikkerhetsveiledning for guider	Bk / Geoparken / Visit Helgeland	Egen arb.kraft / Prosjektmidler	
Farlig kløft – tydelig advarsel	Bk / Geoparken / Nasjonal Turistveg	Eventuelt prosjektmidler	En viss sperring – til vurdering
Forebygge gress- og lynnbrann	Bk, grunneiere, brannvesen	Prosjektmidler	Sikring av bygningene på Ytre Hatten
Etablering av gapahuk og grillplass ved Sørfjæra??	Bk, grunneier, brannvesen	Eventuelt prosjektmidler	Til vurdering??
Bedring av mobildekning, i og ved Torghatthullet	Bk og Telenor?		
Smittefare for husdyr?	Mattilsynet Landbrukskontoret	Prosjektmidler, eventuelt tiltak	Til vurdering??
Fokus på båndtvang for hunder	Landbrukskontoret	Prosjektmidler, event. tiltak	Spesielt forstyrrelser under lamming
Utleie av hjelmer?	Næringsliv, Bk, Nasjonal Turistveg?	Eventuelt prosjektmidler	Til vurdering ??
Mer fjellrensk mot steinfall	Bk, Nasjonal Turistveg, geologer	Eventuelt prosjektmidler	Etter vurdering av geologer
Event. omlegging av «sherpastien» pga. rasfare	Bk, Nasjonal Turistveg, geologer	Eventuelt prosjektmidler	Etter vurdering av geologer
???			

4. BESØKSTILFREDSHETEN SKAL VÆRE STOR og KLIMAAVTRYKKENE SKAL VÆRE SMÅ

TILTAK	ANSVAR / SAMARBEID	FINANSIERING	MERKNADER
«Sommerverter», også ved Torghatten	Næringsforum, Bk, Visit Helgeland	Driftsmidler / prosjektmidler	for info, veiledning, tilsyn, og undersøkelse
Mer tema-skilting	Bk, næringsliv, Trollfjell	Prosjektmidler	Badeplasser, fiskeplasser, klatreløypa
Torghatten Rundt – mer info og tilrettelegging??	Veisamarbeidet og andre grunneiere	Prosjektmidler?	Kommunen bidrar med 25% til veisamarbeidet
Tilrettelegging av stien til minnested for flyulykka??	Bk, HV, grunneiere, menigheten	Prosjektmidler?	Skilting, merking og kloppelegging??
Skilting og digital info om fotopunkt	Bk, Visit Helgeland, Trollfjell	Egen arb.kraft, prosjektmidler	Torgværet, Gåsheia, Buøya, Langheistabben
Platået på vestsida – hva ser vi?	Bk, grunneier, Nasjonal Turistveg	Event. prosjektmidler	Infotavle i dag, men kan det gjøres tydeligere?
El-bil ladere ved Torghatten	Leverandører, HK, Nasjonal Turistveg	Betaling	Til vurdering?
Info til de som kommer sjøveien	Brønnøy Havn Visit Helgeland	Egen arbeidskraft	
Flere bussavganger, samt markedsføre dem	Fylkeskommunen Trafikkselskapet	Billetter + driftsmidler	Viktig miljøtiltak – minsker trykket
Toalett helårsåpent? ???	Eier, næringsliv	Egne midler	

5. VERDISKAPING – ARBEIDSPlassER og LønNSOMHET

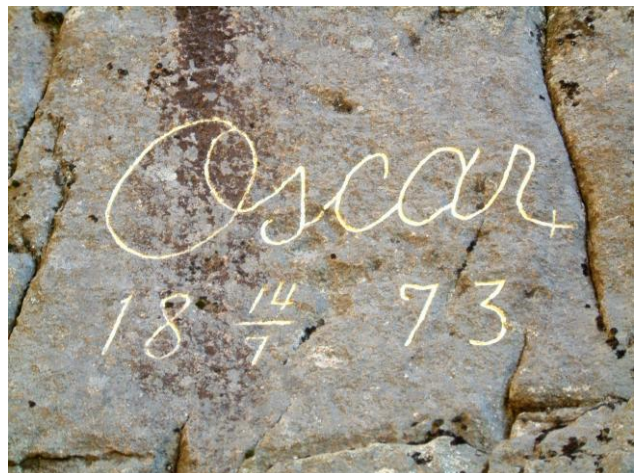
TILTAK	ANSVAR / SAMARBEID	FINANSIERING	MERKNADER
Bygge aktørnettverk – dra i samme retning	Næringsaktører	Egen arbeidskraft	Samarbeid og arbeidsdeling!
Bygge kompetanse / rekruttering	Næringsaktører, Visit Helgeland m.fl		Positivt omdømme, spesielt for lokalmarked
Produktutvikling, guiding, utstyrsutleie,	Næringsaktørene, Visit H., Trollfjell		
Torghatten arrangement og aktiviteter	Næringsliv og kulturliv	Salg og billettinntekter	Konsert, teater, kul.-minner, friluftsliv, m.m
Helgelandsmat på alle bord	Næringsaktørene / Kokkelauget	Egen arbeidskraft	
Tydeliggjøre Torghatten som attraksjon og ikon	Alle	Egen arbeidskraft	Hjemmesider og andre info-kanaler
???			

6. LOKALSAMFUNNSTILFREDSHETEN SKAL VÆRE GOD

TILTAK	ANSVAR / SAMARBEID	FINANSIERING	MERKNADER
Årlig åpent møte om Torghatten	Brønnøy kommune, Torgar grendelag	Driftsmidler Prosjektmidler	
Gi Torgar grendehuset en framtidssrolle?	Torgar grendelag – Visit H., + Bk	Prosjektmidler	
Mobilisere til lokalt engasjement	Torgar grendelag m.fl	Prosjektmidler	Lokalt engasjement i et langt perspektiv.
Vestsidvegen	Veisamarbeid av grunneiere	Egenkapital + Bk 25 %	
Møyhavna, også som gjestehavn?	Møyhavna båtfor. + Brønnøy Havn	Prosjektmidler m.m.	Til vurdering
Plan for sykkelvei til Torghatten	Fylkeskommune + BK		
Tiltak mot villcamp av bobiler	Mange	Prosjektmidler	Til vurdering
Andre avbøtende tiltak	?	Prosjektmidler	For naboskapet på Torget
???			

«Inn i berget kryp då me småtussane som best me vinn og vågar, mange av oss då.
Fyrst bær det nedvi, og snart er me på botnen;
der lyfter gråsteinskvellen seg yvi oss som ein trollhimil; bergtekne er me no.
Men snart bær det oppvi att; og me kravlar og kliv, til dess me stend i opningi på hi sida.
Der ser vi me ut yvi eit øysprengt solglimande hav som ytst ute kvitnar saman med himilen.
Herleg er utsyni; soleis må heimen sjå ut for gudar i sky.
So me er i ljøsheimen enno.»

Arne Garborg (1851-1924), norsk forfatter, fra «Ei finneferd» (1905).

7. KILDER / LITTERATUR

- Besøksstrategi for Besseggen 2022-2027
- Besøksstrategi Preikestolen
- Brønnøy kommune: «Torghatten som særskilt attraksjon i Nasjonal Turistveg», K.sak 14.06.2017.
- Brønnøy kommune / Statens vegvesen / Nordland fylkeskommune: «Avtale om finansiering, planlegging, bygging og drift av attraksjonen Torghatten ...», signert 6/1-2020.
- Brønnøy kommune: «... Kunnskapsgrunnlaget 2024 – 2027», kommuneplanen, 2024
- Brønnøysunds Avis: 8/11-2024,

- Erling Dokk Holm: «Arkitekt », 2013?
- Framtiden i våre hender: «Brønnøy kommune er på 149. plass i utslippskutt», 2022?
- Haugsjå, Sigmund: «Ut i naturen. Friluftaktiviteter», Universitetsforlaget, 1979.
- Helgeland Blad / Brønnøysunds Avis: «Opplevelser på Helgelandskysten 2024».
- Helgeland Tingrett: «Ekspropriasjonsskjønn – Torghatten», dom avsagt 23.10.2024.
- Innovasjon Norge: «Nasjonal reiselivsstrategi 2030», 2021.
- Innovasjon Norge: «Fjellstøtt inn i framtida «ei innføring ...»», 202?

- Kultursamarbeidet på Sør-Helgeland: «Sør-Helgeland i Litteraturen, ...»,
- Miljødirektoratet: «Kommunefordelt utslippsstatistikk», mai 2024.
- Nasjonalparkstyret: «Besøksstrategiene Lomsdal-Visten / Njaarke nasjonalpark»,
- Norconsult: «Besøksstrategi for Trolltunga», Hordaland fylkeskommune, 2019.
- Nordland fylkeskommune: «... Høring av planprogram ... arealforvaltning», 2024.
- Nordland fylkeskommune: «Reiselivsstrategi for Nordland 2011-2015», 2010.

- Solbakk, Magnar: «Torghatten og sannsynlighet», Helgeland Arbeiderblad, 24/7-1997.
- Statens vegvesen, Ressursavdelingen: «Geologi. Skredfarevurdering og forslag til sikring av Torghatten», 51055-GEOL-1, 2/12-2019.
- Statens vegvesen, Turistvegseksjonen: «Detaljregulering Torghatten ... Planbeskrivelse», 5.6.2020.
- Støyva, Johan: «Breboka. Handbok i brevandring», DNTs bregrupe/Grøndahl & Søns Forlag, 1972.
- Sør-Helgeland Regionråd: «Sør-Helgeland som reisemål mot 2020; Fra ord til handling», 2015.

- Torgarhaugen AS: «Mulighetsstudie Torghatten", 2015.
- Vega verneområdestyre: «Besøksstrategi for verneområdene på Vega», 20??
- Visit Helgeland: «Bærekraftig Reisemål»,
- Visit Helgeland: «Nyhetsbrev», 12. juli 2024.
- Visit Helgeland: «Strategi for Visit Helgeland 2024-2028», 2024
- Visit Helgeland: «Utkast til kommunenes saksfremlegg REISEMÅLSUTVIKLING, 16.3.2024.»